

ABSTRACT

KÜÇÜK GİRİŞİMCİLİĞİN ARTAN ÖNEMİ ve KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Süleyman ÖZDEMİR*
Halil Yunus ERSÖZ*
Halil İbrahim SARIOĞLU**

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte, ekonomilerin işletme tipi tercihlerinde değişimler ortaya çıkmış, eski dönemin kütleli ve seri üretim yapan, hantal, Fordist ve Taylorist üretim modelinin temsilcisi büyük boy işletmelerinin yerine küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ'ler) tercih edilir olmuştur. Sanayi sonrası toplumda, KOBİ'lerin önemi oldukça artmıştır. KOBİ'ler, küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan değişimle uyumlu, esnek, dinamik, yaratıcı, yenilikçi, yalın, krizlere karşı dayanıklı yapıları ile 1980 sonrası dünyasında ekonomilerin vazgeçilmez aktörleri haline gelmişlerdir. Ülkemizde de, kalkınma planlarından başlamak üzere ekonomi politikalarında KOBİ'lerin Türk ekonomisi açısından sahip olduğu önemin altı çizilmiş ve bu konuda bazı yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. KOBİ'lerin sosyo-ekonomik açıdan bu denli önemli ekonomik birimler oluşunun fark edilmiş, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de onlara yönelik olarak çok sayıda teşvik ve destek politikalarını ortaya çıkarmıştır. Günümüz dünyasında tüm ülkelerde ekonomik politikaların merkezinde, KOBİ'lerin geliştirilmesi ve korunması için uygun ortamların hazırlanması amacı bulunmaktadır. Gerçekten, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonomilerin başarılı olması, çok büyük oranda KOBİ'lerin başarılı olmasına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), Küreselleşme, Kalkınma Planları, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, KOSGEB.

Along with globalization, economies have switched their preferences in the type of enterprises. They now tend to prefer "Small and Medium Sized Enterprises" (SMEs) instead of large corporations representing mass production and Fordist-Taylorist manufacturing methods belonging to the earlier period. After the post-industrial age, the importance of SMEs has considerably increased. With the rise of globalization in the aftermath of the 1980s, SMEs have become major actors in the world economy due to their compatibility with the changes in the world economy and their flexible, dynamic, creative, innovative, simple and crisis-resistant structure. In Turkey, after the embarkment of the Development Plans, the importance of SMEs for Turkish economy was underlined in the economic policies and some of the legal and institutional arrangements were launched. In current world, setting a suitable atmosphere to improve and secure SMEs has become the central aim of the economics policies. Following the realization of the socio-economic importance of SMEs, a number of many supportive and incentive policies have been put in effect in not only all developed countries but also in Turkey.

Key Words: Small and Medium Sized Enterprises (SMEs), Globalization, Development Plans, General Census of Industry and Business Establishments, KOSGEB.

GİRİŞ

Küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ'ler), ekonomide her zaman var olan, ancak özellikle Sanayi Toplumu aşamasından Bilgi Toplumu aşamasına geçilirken sahip olduğu önemin farkına varılan ekonomik birimlerdir.

Günümüzde, KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde sahip olduğu oransal büyüklük bir yana, toplam istihdam, katma değer, yatırım, vergi, ihracat ve krediler içindeki paylarının da önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir. Dünyadaki mevcut ülke ekonomilerine bakıldığında, işletmelerin neredeyse % 95-99'unun KOBİ'lerden oluştuğu, istihdamın % 40-80'inin, GSMH'nın % 30-70'inin, yatırımların % 30-60'ının, ihracatın % 10-40'ının KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği açık bir şekilde tespit edilmektedir. Bu özellikleriyle, KOBİ'ler ekonomik ve toplumsal düzenin belkemiğini oluşturmaktadırlar. KOBİ'lerin ülkemizde de işletmelerin hemen hemen hepsini (% 99,89), istihdamın

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

% 80'e yakın kısmını (% 76,7), üretilen toplam katma değer % 38'ini gerçekleştirdiği bilinmektedir¹.

KOBİ'ler, hem ekonomik hem de sosyal yönleri olan ekonomik birimlerdir. Her iki yönleriyle de özellikle küreselleşme sonrasında dikkatleri üzerlerine çekmektedirler. KOBİ'lerin ekonomik açıdan dikkati çekici yönlerinin başında, krizler karşısındaki dayanıklılığı gelmektedir. Gerçekten, tarihsel süreç içerisinde bakıldığında, KOBİ'lerin ekonomik krizlerden fazla etkilenmediği, aksine bu krizleri atlama büyük yardımlarının olduğu görülmektedir. Kriz ortamında birçok büyük boy işletme varlığını sürdüremezken, küçük ve orta boy işletmelerin hem büyük oranda varlıklarını koruduğu, hem de büyüklerden boşalan alanlarda faaliyete geçerek üretim ve istihdam kayıplarını önlediği gözlenmektedir. Ayrıca, KOBİ'lerin, sahip oldukları esnek yapı ve kullandıkları yüksek teknoloji sayesinde, geçmiş döneme nazaran daha çok çeşitte, daha yüksek kalitede ve daha ucuza üretimin gerçekleştirilmesinin ana motoru oldukları da bilinmektedir.

KOBİ'lerin sosyal açıdan sahip olduğu önem ise, kendisini, gelişmiş ya da gelişmemiş tüm ülkelerin en büyük sosyo-ekonomik sorunlarının başında yer alan işsizliğin azaltılmasına ve istihdam düzeyinin artırılmasına, gelir dağılımının daha adil bir hale getirilmesine, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesine ve sosyal dışlanmış grupların miktarının azaltılmasına vb. olan katkıları açısından göstermektedir.

Bu özellikleriyle öne çıkan KOBİ kavramı ile neyin kastedildiği ifade edilecek olunursa; AB mevzuatındaki KOBİ tanımının, AB'ye uyum süreci doğrultusunda 2005 yılında düzenlenen "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile birlikte ülkemizde de benimsendiği görülmektedir. Bu tanıma göre; KOBİ olarak kabul edilen işletmeler 3 grupta ele alınmıştır.

Çalışan sayısı 10'dan az (1-9 arası) ve yıllık net satış hasılatı (ya da mali bilançosu) bir milyon YTL'yi aşmayan çok küçük işletmeler "*Mikro İşletme*"; çalışan sayısı 50 kişiden az ve yıllık net satış hasılatı veya mali

bilançosu 5 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler "*Küçük İşletme*"; çalışan sayısı 250'den az ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler ise "*Orta Büyüklükteki İşletme*" olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, 1-250 kişinin çalıştığı işletmeler ya da belli bir ciro ya da mali bilançoya sahip olan işletmeler KOBİ olarak adlandırılmaktadır.

Bu makalede, KOBİ'lerin Türkiye ekonomisi içindeki yerine değinmeden önce, dünyada ve ülkemizde küçük ve orta boy işletmelerin artan önemine bir miktar yer vermek uygun olacaktır. Aşağıda yer alan satırlar incelendiğinde, günümüzde KOBİ'lere niçin bu kadar önem verildiği anlaşılacaktır.

Her şeyden önce ifade etmek gerekir ki, KOBİ'ler 1980'li yıllardan sonra dikkatleri üzerlerine çekmeye başlayan ekonomik birimlerdir. Sanayi Toplumu'nun ardından küreselleşme ile birlikte yeni bir toplumsal yapıya doğru geçiş başlamış, Bilgi Toplumu olarak ifade edilen yeni toplumsal yapıda başta gelişmiş ülkelerde, ardından da gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'ler daha önemli ekonomik aktörler haline gelmişlerdir.

Küreselleşme ile birlikte, sanayi toplumunun temel yapıları olan karma ekonomik yapı yerini piyasa ekonomisine, Fordist ve Taylorist üretim yerini esnek üretime, kütleli üretim ise yerini çeşit ekonomisine bırakmış bulunmaktadır. Bunun anlamı, KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmeler karşısındaki öneminin artması, yeni dönemde küçük ve orta ölçekli işletmelerin tercih edilir olmasıdır.

Öncelikle, küreselleşme ile birlikte KOBİ'lerin neden önem kazanmaya başladıkları üzerinde durulacak olursa; bu süreçte birinci neden, yeni dönemde tekrar geçerli hale gelen "*liberal felsefe*" ve bunun sonucu olarak dünyada rekabete dayalı "*serbest piyasa ekonomisinin tercih edilmeye başlanması*"dır. Piyasa ekonomisi, küreselleşmenin mantığına uygun olarak, mal ve hizmetlerin en düşük fiyat ve yüksek kalitede üretilmesini amaçlamaktadır. Piyasa ekonomisinin yerleşmesinde ve gelişmesinde KOBİ'lerin çok önemli rolleri bulunmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi, rekabet olgusuna dayalı bir ekonomidir. Rekabetin olması için, monopollerin ve oligopollerin olmaması şarttır. Çok sayıda KOBİ'lerden oluşan bir ekonomi, bu haliyle rekabete dayalı piyasa ekonomisinin işleyişinin sürmesinin önemli unsurlarıdır.

¹ Ancak, ülkemiz açısından bakıldığında, KOBİ'lerin yatırımlar, ihracat ve krediler içindeki payının (sırasıyla % 26,5, % 10, % 13) olması gereken düzeyde bulunmadığı da ifade edilmelidir.

KOBİ'lerin yükselişe geçişinin ikinci nedeni, küreselleşme sonrasında "işletme organizasyonunda yaşanan değişim"dir. 1980'lerin ortalarına gelinceye kadar, Sanayi Toplumlarında, üretim, verimlilik ve karlılığın artırılması için ölçeğin büyütülmesine gereksinim duyulurken, tam aksine, sanayi ötesi toplumlarda aynı amacı gerçekleştirmek için ölçeğin küçültülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır². Dolayısıyla, küreselleşme öncesinde büyük boy işletmeler ekonomide hakim ve başarılı iken, bu tarihten sonra dünyada değişen koşulların etkisiyle işletme ölçeğinin küçülerek küçük ve orta boy işletmelerin gündeme geldiği görülmektedir.

Küçük ve orta boy işletmelerin sahip oldukları küçük ölçekli yapı, onların özellikle küreselleşme sonrasında yaşanan değişim ve dönüşüme kolayca adapte olabilmelerini, krizlerle daha rahat bir şekilde başa çıkabilmelerini olanaklı kılmıştır. Küçük olmaları, KOBİ'leri değişime ve yeniliklere daha yatkın kılmıştır³.

KOBİ'lerin başarısının ardında yatan üçüncü neden, Fordist-Taylorist üretim sürecinin⁴, günümüzde yerini "esnek üretim" denilen yeni bir sürece bırakmasıdır. Esnek üretim, kısaca "gelecekte olabilecek değişiklikleri önceden tahmin edip, yeni duruma çabucak uyum sağlama stratejisi"dir. Diğer bir ifadeyle, pazardaki değişimlere uyum sağlama yeteneğidir⁵.

Bu süreçte, piyasada oluşan talebe yetecek sayıda ve çeşitte ve daha düşük maliyetlerle mal ve hizmet üretebilmek için artık çok büyük bir sermaye birikimine, geniş bir istihdama, büyük hacimli fiziki yatırımlara gerek bulunmamaktadır. Daha küçük bir sermaye, yatırım

² Arif Özsağır, "Bir İstihdam Politikası Olarak Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi: Gaziantep Örneği", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İÜ SBE, 1999, s. 71.

³ Orhan Küçük, Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 207.

⁴ 1975'e kadar olan dönemde, Fordist-Taylorist üretim süreci denilen bir üretim tarzı hakimdi. Kısaca, birbirine entegre dev üretim birimlerinde binlerce işçinin çalışmasıyla "kitlevi bir üretim" (mass production) gerçekleştirilmekteydi. Büyük fabrikalar şeklindeki üretim yerlerinde, maliyet avantajı nedeniyle tek bir ürün uzun süreler boyunca üretilmekte, çoğu zaman üretimde zamandan tasarruf sağlayacak kayan-bant sistemi kullanılmaktaydı. Aynı zamanda, bu fabrikalarda, üretim sürecini ve çalışanları daha verimli kılmak amacıyla da Taylorist yönetim ilkeleri uygulanmaktaydı.

⁵ DPT, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, DPT Yayını, 2000., s. 128.

ve işçi ile de piyasa taleplerine uygun kalite, miktar, çeşit ve fiyatta üretim gerçekleştirebilmek mümkündür.

KOBİ'lerin parlak yüzünün dördüncü yönü ise, ölçek ekonomisinden müşteri talepleriyle uyumlu "çeşit ekonomisine geçiş"te KOBİ'lerin oynadığı roldür. Tüketicilerin değişen eğilimleri sonucu, talepte artık tek tip standart mal ve hizmetlerden, tüketicinin tercihlerini yansıtır özel mallara doğru bir kayış yaşanmaktadır. Büyük ölçek ekonomilerince mass production esasına dayalı olarak üretilen standart mallar, yönünü çeşit ekonomileri tarafından esnek üretim esasına dayalı olarak üretilen bireye özel mallara doğru yöneltmiştir⁶.

Kısacası, sanayi toplumlarının Fordist anlayışa dayalı tek tip, standart ve kitlesele mal üretme anlayışının yerini, çeşit ekonomisine dayalı, küçük ama teknoloji düzeyi yüksek esnek işletmeler almaktadır. Ölçek ekonomisinin kitlevi üretim sistemi değişerek, onun yerini çok farklı ürünleri üretebilme yeteneğine sahip esnek üretim sistemleri almıştır. Yaşanan değişim, KOBİ'leri çeşit ekonomisine en uygun işletme tipi haline getirmiştir⁷.

Bu açıklamalardan sonra, KOBİ'lerin Türkiye açısından taşıdığı önem ve Türkiye ekonomisindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır.

I. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

KOBİ'ler tek başlarına küçük birer ekonomik birimdir ve tek tek bakıldığında ekonomiye katkıları önemsiz görülmektedir. Ancak, topluca ele alındıklarında, sahip oldukları sayısal büyüklük, onların ekonomi ve toplum için ne kadar önemli olduklarını gözler önüne sermektedir.

Türkiye ekonomisi ve KOBİ'lerle ilgili olarak aşağıda yer alan rakamlara bakıldığında, KOBİ'lerin ülke ekonomisinde ne boyutlarda bir ağırlığa sahip olduğu anlaşılacaktır. Rakamlar bize göstermektedir ki, KOBİ'ler birçok açıdan gözardı edilemeyecek boyutlara gelmiştir. Aşağıda, bu boyutların bir kısmına değinilmeye çalışılacaktır.

⁶ A.e., s. 198, 201.

⁷ Özsağır, a.g.e., s. 71-72.

KOBİ'lerin Türkiye'deki görünümünü oransal olarak yansıtılacak olursa; hem sanayi ve hem de hizmetler sektörü birlikte dikkate alındığında, bu işletmelerin toplam işletmelerin % 99,8'ini, toplam istihdamın % 76,7'sini, yatırımların % 38'ini, katma değerinin % 26,5'ini, ihracatın % 10'unu, banka kredilerinin ise % 12-13'ünü yarattıkları görülmektedir⁸.

A. Türkiye Ekonomisinde Girişimciliğin Tarihçesi

KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde her zaman var olmakla birlikte, KOBİ'lerin önem kazanması 1980'lerden itibaren başlamıştır. Geçmişte baktığımızda, KOBİ'lerin 1950'li yıllara kadar genelde durağan bir yapıya sahip olduğu, tüketicinin taleplerine ancak cevap verebildiği gözlenmektedir. Daha sonra, KOBİ'leri geliştirecek ve güçlendirecek yeterlikte politikaların olmadığı uzunca bir dönem yaşanmıştır. 1980'lerden sonra, özellikle de AB'ye uyum çalışmalarının başladığı son zamanlarda KOBİ'lerin küresel dünyada ve rekabet ekonomilerinde sahip oldukları önemin farkına varılmıştır⁹. Ancak, henüz olması gerekir düzeyde bir desteğin KOBİ'lere verilemediği de açıktır.

1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde KOBİ'ler

KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde neden hak ettiği öneme sahip olamadığı sorusunu cevaplayabilmek için, aslında Cumhuriyet öncesi döneme kadar gidilirse, bu konunun aydınlanmasına gerçekçi bir yaklaşım sergilenmiş olur.

İlk dönem, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları dönemlerinde var olan ve sadece ekonomik bakımdan değil, birçok bakımdan önemli bir mesleki kuruluş olan "ahilik" (daha sonraki adıyla lonca) kurumunun Türk girişimciliğinin temelinde yer alması bakımından önemlidir. Çok uzun yıllar boyunca varlığını koruyan ahi teşkilatları, Sanayi Devrimi'nin ardından ekonomik ve sosyal yapıda başlayan dönüşüme ayak uydurmakta zorluk çektiklerinden, yaşamlarını daha fazla sürdürmemişlerdir.

Gerçekten, sosyal, ekonomik ve mesleki birlikler olan loncalar ve talebe bağlı üretim esasına göre kurulu ekonomik düzen, 18. yüzyılın sonlarında Avrupa kaynaklı ölçek ekonomisine, ucuz hammadde ve enerjiye, makineleşmeye, otomasyona ve bunların getirdiği kalite ve fiyat rekabetine çok fazla direnememiştir. 1838 Ticaret Anlaşmasıyla rekabete açılan iç pazarda esnaf ve sanatkârlar piyasadan çekilmek zorunda kalmıştır. İTO'nun kuruluşuyla sonuçlanan "İslah-ı Sanayi" çalışmalarında küçük atölyelerin rekabet gücünü artıracak tedbirler kararlaştırılmış, ulusal sanayi kurtarılmaya çalışılmış ancak pek de başarılı olunamamıştır.

Diğer yandan, daha Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren, Türk asıllı vatandaşların ticarete çok ilgi duymadıkları, üretim ve ticareti özellikle yabancı asıllı Türk vatandaşları (Rumlar, Ermeniler gibi) gerçekleştirirken, Türklerin daha ziyade çiftçilik ve askerlik mesleklerinde çalışmayı tercih ettikleri gözlenmektedir¹⁰. Ayrıca, gayrimüslim azınlığın da bu dönemde sanayi kuruluşlarına yönelmeyip ithalatçılığı tercih ettikleri, bu nedenle yerli işletmelerin kurulması ve yaşamlarının zorlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu dönemde Türk asıllı üreticilerin ve tüccarların sayısı çok azdır. Ne zaman ki azınlıkların çoğu savaş sonrasında mübadelelerle ya da isteyerek ülkeyi terk etmişler, o tarihten itibaren Türk girişimcilerinin de ekonomide yer almaya başladıkları görülmektedir¹¹.

2. Cumhuriyet Döneminde KOBİ'ler

a. Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Gelişimi

Cumhuriyet döneminde girişimciliği üç dönemde ele almak uygundur:

1) 1923-1950 Dönemi, 2) 1950-1980 Dönemi, 3) 1980 Sonrası Dönem.

Genç Cumhuriyetin ilk döneminde kısa bir piyasa ekonomisi deneyiminin ardından, 1929'da dünyada yaşanan büyük bir ekonomik bunalımın etkisiyle Avrupa'da ve ABD'de olduğu gibi ülkemiz

⁸ OECD, SME and Entrepreneurship Outlook 2005, OECD Publ., 2005 Edition, s. 346.

⁹ Küçük, a.g.e., s. 199.

¹⁰ A.e., s. 33-34.

¹¹ Nusret Ekin, Endüstri İlişkileri, 5. bs., İstanbul, İÜ İşletme Fakültesi Yayın No: 208, 1989, s. 224-226.

ekonomisinde de devletçilik hakim olmuştur¹². Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yeterli sermayeye, bilgi ve teşebbüs ruhuna sahip olunamamasından dolayı, ekonomide devletin öncülüğüne gereksinim duyulmuş; devlet, mal ve hizmetlerin üretimini kendisi üstlenmiştir. Diğer yandan, bu dönemde de ülke ekonomisinde yeterli sayıda ve kalitede girişimci yetiştirmek amacıyla gayretler devam etmiştir.

Devlet bir yandan özel sektörü ve girişimciliği teşvik ederken, bir yandan da mevcut boşluğu doldurmak üzere kamu iktisadi teşekkülleri oluşturarak bizzat ekonomide rol almaya başlamıştır. Öyle ki, devlet ekonomide bir an önce kalkınma sağlamak amacıyla yerli bir girişimciler grubunun yaratılmasının şart olduğu bilinciyle hareket ederek, girişimciliğin desteklenmesi amacıyla teşebbüslerde bulunmuştur. Aslında, o döneme hakim olan düşünce, daha Cumhuriyet kurulmadan dokuz ay önce gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi'ne de hakim olmuştur. Kongrenin öne çıkarttığı temel ilkelerden bir tanesi, Türk insanının girişimci yönünün geliştirilmesi amacıyla gerekenlerin yapılması olmuştur¹³.

Yatırımlar için sermaye birikiminin yetersiz olması, devasa altyapı yatırımları ihtiyacı ve bunların ancak devlet eliyle yapılabileceği gerçeği, büyük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin kurulması / işletilmesi için gereken tecrübenin (özel sektörde) bulunmayışı gibi sebepler, devleti ekonominin içine sokmuş, 1933 ve 1935 Sanayi Planlarının

¹² Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren önce piyasa ekonomisi, sonra devletçilik, daha sonra planlı karma ekonomi ve sonunda da özelleştirme ile sosyal piyasa ekonomisine geçiş çabalarında bulunmuş bir ülkedir. 24 Ocak 1980 Kararları ile Türkiye de dünyadaki genel gidişe uygun politikaları benimsemeye başlamış, dönemin en belirleyici uygulaması olan özelleştirme uygulamalarına yönelen az sayıda ülke arasında yer almıştır.

Ancak, yapılan özelleştirmelere rağmen, devletin ekonomik hacmi hâlâ büyüktür ve bu durum konu ile ilgili kişilerce "devletçi bir karma ekonomi" veya "özel sektör ağırlıklı bir karma ekonomi" ya da "sosyal piyasa ekonomisi" (sosyal devlet) olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'nin "devletçi bir karma ekonomi" olduğunu savunanlara göre, ülkemiz, hem bir kalkınan ekonomi, hem de kapalı bir karma ekonomik modelden dışa açık bir piyasa ekonomisine doğru yönelen, küresel piyasayla ve AB ile bütünleşmeye çalışan bir ülkedir. Türk ekonomisinin karma / devletçi ekonomi yapısı, toplam GSMH'nin yarısından fazlasının konsolide kamu sektörü tarafından kullanılmasına yol açmaktadır. Kamu hacminin ekonomide çok büyük olduğu bu tür bir yapı, büyük israflara yol açmakta, Türk ekonomisinin önündeki en büyük sorun olarak durmaktadır.

Bkz.: Güneri Akalın, Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz, Ankara, TİSK Yay., 2002, s. 107-108, 256.

¹³ Aysen Tokol, Türk Endüstri İlişkileri Sistemi, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s. 26-30.

uygulanmasıyla kurulan İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin ekonomi içindeki payı artmıştır.

Bununla birlikte, özel sektörün teşvikinden, girişimcilikten hiç bir şekilde vazgeçilmemiştir. Teşvik-i Sanayi Kanunu, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, Sümerbank ve Türkiye Halk Bankasının kurulması bu çerçevede değerlendirilmelidir.

1950 sonrasında ise özel sektör eliyle kalkınma tercihi yapılarak müteşebbis yaratmak, mevcutları desteklemek politikası takip edilmiş, bunların teşviki bir ideolojik tercih olarak da algılanmıştır. Bu dönemde, gösterilen çabaların sonucu olarak bir Türk girişimciler grubunun oluştuğu gözlenmiştir. Ancak, bunların hem sayısı hem de nitelikleri henüz istenilen düzeyde değildir.

1950'den 1980'e kadar Türk girişimciliği açısından durağan denilebilecek bir dönem yaşanmıştır. Yine de bu dönemde, girişimciliğe verilen destekler artmış, ekonomi gelişmiş, Türkiye hem nüfus hem de kişi başına düşen gelir itibarıyla büyümüştür.

Türkiye'de girişimciliğe asıl önem veriş, 1980'li yıllardan itibaren başlamıştır. 24 Ocak 1980 Kararlarıyla birlikte yapısal bir dönüşüm başlatan Türkiye, bu tarihten itibaren piyasa ekonomisini tercih etmiş, bu tercihin bir gereği olarak girişimciliği ve girişimcileri öne çıkartmıştır¹⁴.

b. Planlı Kalkınma Döneminde KOBİ'ler

Türkiye'de Planlı Kalkınma dönemi, devletin özel sektör için yol gösterici, kamu kesimi için nispeten bağlayıcı, genellikle 5 yıllık hazırlanan Kalkınma Planlarının hazırlandığı ve uygulandığı 1963 ve sonrası dönemdir. Devletin ekonomideki ağırlığı, özel sektörün teşvikiyle dengelenmeye çalışılmış, bize özgü bir "karma ekonomik sistem" benimsenmiştir. Böylesi bir ekonomik yapıda hazırlanan Kalkınma Planlarında KOBİ'lerin gelişimini dönemler itibarıyla inceleyelim:

¹⁴ Küçük, a.g.e., s. 34.

1) Birinci Beş Yıllık Plan Dönemi (1963–1967)

Esnaf ve sanatkârların, küçük sanayicinin sorunlarının çözümü amacıyla, merkezi teşkilat arayışlarına girilmiş, çeşitli bakanlıkların yetki alanına giren konularda Sanayi Bakanlığı'nın görevlendirilmesi görüşü benimsenmiştir. Kurulacak teşkilata, küçük işletmelerin finansman, kredi, kooperatifleşme, örgütlenme, pazarlama konularında faaliyet görevi verilmiştir.

Bu dönemde 507 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu" kabul edilmiştir (1964).

2) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972)

Küçük sanayiye geliştirme çalışmaları, somut ancak sınırlı olarak yürütülmüş, KÜSGEM kurulmuştur. Küçük sanayicilere destekler uygulanmış, büyük işletmelerle daha yakın ilişkiler kurmaları teşvik edilmiştir. Sanayi bölgeleri ve sanayi siteleri kurulması çalışmaları hızlandırılmış, birçoğu tamamlanmıştır.

3) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1978)

Küçük sanayi sitelerinin kuruluşu yoğunlaşmış, Plan'da küçük sanayinin finansman, eğitim teknik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması öngörülmüştür.

4) Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi (1979–1984)

KÜSGET'in kurulduğu bu dönemde, küçük sanayiye destek merkezleştirilmiş ve bu kurum aracılığıyla ülke çapında idari, teknolojik ve mali destekler sağlanmıştır. KOBİ'lerin önemi fark edilmiş, değişen ekonomi politikalarında bu işletmelerin önemli bir yer tutacağı görülmüştür. İhracata dönük faaliyet yapan işletmeler teşvik görmeye başlamıştır.

5) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1986–1990)

KOBİ'lerin altyapı sorunlarının çözümüne önemli katkı sağlayacağı düşüncesiyle işletmelerin biraraya getirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmiş, sanayi potansiyeli ve önemli ulaştırma imkânları olan

yerlerde Organize Sanayi Bölgeleri, gelişmiş bölgelerde ihtisaslaşmış Organize Sanayi Bölgeleri kurulacağı Plan'da ifade edilmiştir.

"Organize Sanayi Bölgesi bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin yer aldığı Küçük Sanayi Sitelerinin de kurulması teşvik edilecektir". Bu suretle büyük işletmelerle KOBİ'lerin entegrasyonu sağlanmaya çalışılmıştır; "Küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerinde daha etkili bir hale gelmesi için gerekli teşvik politikaları uygulamaya konacaktır".

"Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayi kesiminin ülkemizde mülkiyetin yaygınlaştırılması konusundaki önemli rolü de dikkate alınarak, üretim gücünün artırılmasına ve üretimin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasına yardımcı olacak mali ve teknik destek sağlanmasıyla ilgili tedbirlere öncelik verilecektir, iç ve dış pazarlama organizasyonu içerisinde, özellikle organize olmamış küçük işletmelerin piyasayla irtibat kurmaları amacıyla teknik danışmanlık hizmetleri sağlanacak ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirilecektir"¹⁵.

Bu teşvikler verilirken bölgesel kalkınma öncelikleri ve küçük sanayii geliştirme çalışmaları çerçevesinde belirlenecek işkolları dikkate alınacaktır.

Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicilere devlet desteği ile sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkânlarının artırılacağı, KOBİ'lerin önemli sorunlarından olan eğitim, yetişmiş insan gücü, teknoloji konularında destek hususları da Plan'da yer almaktadır.

6) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994)

Ağırlıklı olarak sanayi işletmeleri anlaşılacak biçimde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvikine özel bir önemin verildiği Plan'da, bu işletmelerin sorunlarının çözümüne ilişkin bir takım tedbirlere de yer verilmektedir:

"Küçük ve orta ölçekli sanayide teknoloji seviyesinin geliştirilmesi, verimliliğin artırılması ve büyük sanayi ile entegrasyonun sağlanması özendirilecektir.

¹⁵ DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> / , 12.08.2007, s. 157.

Esnaflık, sanatkâr ve küçük sanayinin desteklenmesine ilişkin politikalar geliştirilecektir.”

Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta düzenlemeler yapılması, küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili destekler verilmesi öngörülmüştür.

Daha önceki planlarda da yer alan ve uygulanan küçük sanayi sitelerinin yapısının küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerinde yoğunlaştırılması; “küçük sanayinin orta ve büyük sanayiye entegre olması ve yan sanayi sistemi içinde gelişmesi için gerekli teşvikler sağlanacağı” bir politika olarak yinelenmiştir.

- AT'ye giriş süreci de dikkate alınarak küçük sanayide, kalitenin yükseltilmesi,
- Uluslararası standartlarda ve rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmet üretiminin sağlanması amacıyla düzenlemeler yapılması,
- Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin kapasite kullanım imkânlarının, iç ve dış pazarlama potansiyellerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, bu amaçla işletmelerin birlikler halinde teşkilatlandırılmaları desteklenecektir.
- Küçük işletmeler için başta finans yönetimi olmak üzere müteşebbislik eğitim programları uygulanması,
- Küçük sanayi sitelerinde çıraklık ve işbaşı eğitimi imkânlarının geliştirilmesi, gereksinim duyulan vasıflı insangücünün eğitime önem verilmesi,
- Üniversite, araştırma kurumları ile küçük sanayi işbirliği geliştirilerek desteklenmesi, teknoloji yoğun küçük işletmelerin teknoparklar çerçevesinde teşviki,
- Küçük işletmelere verilmekte olan ucuz kredilerin artırılarak, proje bazındaki kredi taleplerinin ipotek karşılığı olmadan değerlendirilmesini sağlayacak bir sistemin geliştirilmesine çalışılacağı¹⁶, bir hedef olarak Plan'a konulmuştur.

Uygulamada, KOBİ'lerin daha çok finansman sorunlarının çözümü için çabalar yoğunlaştırılmış, yeniden değerlendirme, dış krediler bulunması, Kredi Garanti Fonu, Risk Sermayesi konuları tartışılarak bazı adımlar atılmıştır.

7) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000)

Plan'da KOBİ'lerin ve teşvikinin büyük yer tutmasına karşın, ülkemizde Kalkınma Planlarının ve dolayısıyla DPT'nin görece olarak önemlerinin azalması nedeniyle, politikalarda önemli bir değişiklik olmamakla birlikte uygulamada bir dağınıklık gözlenmiştir.

KOBİ'lere verilen önemi göstermek üzere, 1996 yılı “KOBİ Yılı” olarak ilan edilmiştir¹⁷.

Planda yapılan gözlemlere göre; “Büyük imalat sanayii işletmeleri istihdamında belirli bir azalma, genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki istihdamda ise artış görülmektedir. Teknolojileri uyarlama kapasitesi de dahil olmak üzere teknolojik gelişmenin uluslararası rekabet gücünün artırılması için gerekli düzeyin altında kalması sonucu, otomasyona geçiş uygulamalarının gerçekleştirildiği işletmelerde ortaya çıkan kısa vadeli istihdam azaltıcı etkileri telafi edecek teknoloji bağlantılı faaliyetler yaratılamamıştır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, finansman, araştırma, ürün ve kalite geliştirme, pazarlama, teknoloji ve verimlilik ile ilgili yetersizliklerinden kaynaklanan sorunları sürmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler ve bireysel girişimlerin proje, finansman, organizasyon ve teknoloji alanlarında desteklenmesi, girişimcilik eğitimi verilmesi bu Plan'da da yer almıştır¹⁸.

Sanayiın teşvikinde, sektörel teşvikler yerine faaliyet bazında destek verilmesi temel ilke olacaktır.

Teşvik sisteminin basitleştirilerek yeniden düzenlenmesi, teşvik araçlarının uluslararası yükümlülüklerimizle uyumlu hale getirilmesi ve etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

¹⁶ DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, 12.08.2007, s. 307–308.

¹⁷ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, (Tarihi Gelişme), Ankara, KOSGEB Yay., 2003, s. 15.

¹⁸ DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/3.zip>, 12.08.2007.

KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerine vurgu yapılarak "değişime ve yeniliklere uyum sağlama yeteneği ve istihdam yaratma gücü yüksek küçük ve orta ölçekli işletmelerin, (AB ile) Gümrük Birliği sürecinde karşılaşılabilecek uyum güçlükleri de dikkate alınarak özel bir programla desteklenmesi", finansman imkanlarının artırılması için gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması, "üretici düşüncelerin üretim sürecine sokulmasına ve teknolojik ilerlemeye katkısı nedeniyle önem kazanan Risk Sermayesi Kurumu ve Kredi Garanti Fonu'na işlerlik kazandırılması ve Ar-Ge faaliyetlerinin teşvik edilmesi" benimsenmiştir.

Plana göre; "küçük ve orta ölçekli işletmeler, dış pazarın talep ettiği ürünleri de üretmeye yöneltilecek, uluslararası standart ve kalitede mal üretebilmek için aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin çok ortaklı ihracat şirketi oluşturmaları desteklenecektir.

Rekabet gücünün artırılmasına yönelik olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerde teknoloji seviyesinin geliştirilmesi, kalitenin yükseltilmesi, verimliliğin artırılması, etkin bir ana-yan sanayi bütünleşmesine gidilmesi ekonomik verimlilik ilkeleri çerçevesinde özendirilecek ve yan sanayinin gelişmesine özel önem verilecektir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından, yeni girişimcileri, teknolojik gelişmeler ve yönetim teknikleri konusunda eğitmek, hazırlayacakları projelere finansman sağlamak ve danışmanlık hizmetleri ile desteklemek üzere bir program hazırlanacaktır.

Sanayi gereksinim duyduğu her kademedeki insangücü yetiştirilecektir.

Mevcut tesislerin organize sanayi bölgelerine taşınması özendirilecek, doluluk oranı düşük organize sanayi bölgelerinin bulunduğu yörelerde, bu bölgelerin dışındaki sanayi yatırımları zorunlu haller dışında desteklenmeyecektir."

Tüm bu değerlendirmeler kurulacak "Teşvik İdaresi Başkanlığı" ve "Teşvik Üst Kurulu" tarafından yapılacaktır.

8) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005)

KOBİ'lerin "geliştirilmesi", Plan'da "Sınaileşme" alt başlığında yer almasına karşılık, bu işletmelerin yurtdışı faaliyetlerinde desteklenmesi hedeflemesi, artık sadece sanayi değil hizmetler sektöründeki işletmelerin de KOBİ kapsamında görüldüğünün bir işareti sayılmıştır¹⁹. Nitekim, yeni düzenlemeler de bunu teyit eder niteliktedir.

KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması, banka kredileri içindeki paylarının artırılması, modern finansman araçları ve kurumlarıyla (Kredi Garanti Fonu, Risk Sermayesi, Finansman Yatırım Ortaklığı, Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı gibi) desteklenmeleri, küçük sanayi sitelerinin yapımı ve kredilendirilmesi, bu sitelerde sektörel dış ticaret şirketlerinin kurulmasının desteklenmesi (bu suretle ihtisaslaşmış sanayi sitelerinin teşviki), KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılması, KOBİ'lerle ilgili mevzuatın AB standartlarıyla uyumlulaştırılması, KOBİ'lerin ürün, kalite, verimlilik, işletmecilik alanında geliştirilmeleri hedeflenmektedir²⁰. KOBİ'lerin Ar-Ge çalışmalarına yöneltilmesi, "üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmelerinin sağlanması" bir öncelik olarak görülmüştür²¹.

Özellikle yaşanan ekonomik krizlerden sonra, kamu bankalarının kullandıkları sübvansiyonlu kredilerin dönüşünde yaşanan sorunlar ve bunun Hazine görev zararı olarak yüksek oranlara ulaşması, KOBİ'lerin finansmanında kullanılan kamu kaynaklarının azalmasına yol açmıştır.

2004 yılı başı itibariyle, Plan gerçekleştirmelerinin beklenen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir²². Eğitim, üniversite-sanayi işbirliği, uygun çalışma ortamı sağlayacak mevzuatın çıkarılması, finans piyasalarından yararlanma konularında arzu edilen sonuçların alınamadığı görülmüştür.

¹⁹ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi, a.g.e., s. 15.

²⁰ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>, 12.08.2007, s. 124–125.

²¹ M. Behzat Ekinci, Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansman Sorunları, İstanbul, ASKON Araştırma Raporları: 5, 2003, s. 38.

²² DPT, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara, 2004, s. 13–15.

9) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda KOBİ'lere müstakil bir bölüm ayrılmamıştır. Zaten, diğer kalkınma planlarıyla karşılaştırıldığında, dokuzuncu planın ele alınan konular ve sayfa sayısı bakımından da daha sınırlı olduğu görülmektedir. Planda, KOBİ'lere farklı başlıklar altında, geleceğe dair öngörüler şeklinde yer verilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın, KOBİ'lere ilişkin görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Öncelikle, KOBİ'lerin uygun koşullu finansman olanaklarına erişiminin kolaylaştırılacağına dikkat çekilmektedir. Artan finansman olanakları, kayıtdışı bulunan KOBİ'lerin kayıtlıca geçişini de özendirilecektir. Diğer yandan, e-ihale uygulamalarının daha da yaygınlaştırılacağı ve KOBİ'lerin kamu ihalelerine katılımlarının artırılması için uygun ve şeffaf bir ortamın oluşturulacağı ifade edilmektedir. Plan'da özellikle birkaç yerde İŞGEM ve benzeri kurumların önemine dikkat çekilmektedir. Yeni dönemde, bu kurumların yaygınlaştırılması ve etkinliklerinin artırılması için gerekli düzenlemelerin yapılacağına, böylece bu tür kurumlar aracılığıyla, KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılacağına ve ihracat olanaklarının geliştirileceğine yer verilmektedir.

Yeni dönemde, ticaret sektöründeki küçük esnaf ve sanatkar tarzındaki işletmelerin birleştirilerek daha modern ve büyük ölçekli bir yapıya dönüştürülmelerinin teşvik edileceği belirtilmektedir. KOBİ'lere, gereksinim duydukları nitelikli işgücünün yetiştirilmesi, pazara ve teknolojiye erişimlerinin kolaylaştırılması konusunda yardım edileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, yeni dönemde KOBİ'ler için de çok önemli olan iş ortamının iyileştirilmesi amacıyla yeni düzenlemelerin yapılacağı, bu kapsamda çalışmayı ve iş yapmayı özendirici bir vergilendirmenin sağlanacağı, işletmelerin rekabet gücünü olumsuz etkileyen vergi ve prim gibi maliyet getiren yüklerin azaltılacağı, altyapı imkanlarının geliştirileceği, ürün ve girdi piyasalarının etkinliğinin artırılacağı, özellikle KOBİ'lerde kurumsal yönetişimin destekleneceği ifade edilmektedir²³.

²³ DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 12.08.2007, s. 30, 43, 74, 75, 89, 91, 100, 112, 113, 119.

10) Planlı Döneme İlişkin Genel Değerlendirme

Planlı dönemde Türk ekonomisi, hem uygulanan iktisat politikaları, hem de uygulamalar bakımından çok önemli değişimler yaşamıştır. İthal ikameci politikalar, yerini ihracata dayalı kalkınma modeline bırakınca, tüm ekonomik aktörler gibi KOBİ'ler de bir uyum dönemi yaşamıştır. Yeni dönemin getirdiği riskler, yüksek uyum yetenekleri sayesinde sektörün önemli bir kesimi tarafından fırsata dönüştürülmüştür. Bu dönemde kamu kesimi, başta finansal destekler olmak üzere, KOBİ'lerin yeni döneme uyumunu artıracak, hızlandıracak tedbirleri uygulamaya koymuş, bu işletmelerin iktisadi ve sosyal fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için Planlarda her dönemin özelliğine uygun ilke ve öncelikler belirlemiştir.

Yaşanan krizlerden en fazla etkilenen kesim olan KOBİ'lerin artan maliyet ve azalan (özellikle iç) talebe ilişkin sıkıntılarının aşılabilmesi için işletmelerin her yönden güçlendirilmesi, rekabet edebilirliklerinin artırılması, sadece sektör mensuplarının değil, ülke ekonomisi içindeki ağırlığı ve üretim bağlantıları sebebiyle tüm ülkenin meselesidir.

II. 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Sonuçları'na Göre Türkiye'de KOBİ'lerin Durumu

Ülkemizde KOBİ'lerle ilgili en güvenilir sayısal ve oransal bilgilere, DİE tarafından 10 yılda bir gerçekleştirilen "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı"²⁴ sonuçlarına bakılarak ulaşılabilir. Sayım sonuçları bize KOBİ'lerin durumu ile ilgili detaylı bilgiler vermektedir.

Nisan–Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı ile, ülkedeki tüm işyerlerinin sayımı

²⁴ Sanayi ve işyerlerine dönük genel sayım çalışmaları ilk kez 1917 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihte 1913 ve 1915 yıllarına ait sayımın sonuçları yayınlanmıştır. Daha sonra, 1927, 1950, 1963, 1970, 1980, 1985 ve 1992 yıllarında da sayımlar gerçekleştirilmiştir. En son 2002 yılında Cumhuriyet döneminin 8. sayımı gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında yapılan sayımın öncekilerden farkı, daha kapsamlı olmasıdır. Coğrafi olarak tüm Türkiye çapında, tüm il ve ilçeleri, köyleri, bu yerler dışında şehirlerarası yollarda bulunan benzin istasyonlarını, organize sanayi bölgelerini de kapsamaktadır. Daha önceki genel sayımlarda dikkate alınmayan 2000'den az nüfusu olan yerleşim yerleri de 2002 sayımında dikkate alınmıştır. Yine benzer şekilde, daha öncekilerde yalnızca sanayi sektörü dikkate alınırken, bu kez hizmetler sektörü de dikkate alınmış, yalnızca "tarım" sektörü kapsam dışında tutulmuştur. Bkz.: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 1–2.

gerçekleştirilmiş; sayımın geçici sonuçlarına göre, Türkiye ekonomisi içinde yer alan girişim sayısı 1.720.598 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 116.598'i çok birimli girişimdir²⁵.

Bu işletmelerin, toplam istihdam içindeki payı % 76,7'ye ulaşırken toplam katma değer % 26,5'i aynı kuruluşlar tarafından yaratılmaktadır. Toplam ihracatın ortalama % 10'u kadar bir kısmını gerçekleştiren KOBİ'lerin yatırımlar içindeki payı % 38 civarında olup, banka kredilerinden aldıkları pay % 5'in altında seyretmektedir²⁶.

Aşağıda, daha ziyade 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına bağlı kalınarak, Türkiye'deki KOBİ'lerin bir panoraması verilmeye çalışılacaktır.

A. İşletmelerin Neredeyse Tamamı KOBİ'dir

Türkiye'deki girişim sayısının neredeyse tamamı, kabul edilen yeni KOBİ tanımına göre, küçük ve orta boy işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de Girişimlerin Sayısı (2003)

	Girişim Sayısı
Tek Birimli Girişim Sayısı	1,604,000
Çok Birimli Girişim Sayısı	116,598
Toplam Girişim Sayısı	1,720,598

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003, s. 1.

Aşağıdaki tablodan da açıkça anlaşılacağı üzere, ülkemiz ekonomisindeki girişimlerin büyük çoğunluğunu oluşturan KOBİ'lerin sayısı, yani 250 kişiden daha az çalışanı bulunan girişim sayısı 1.720.598'dir. Yani, ülkedeki tüm girişimlerin % 99,89'u KOBİ'lerden müteşekkildir.

²⁵ DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003, s. 1. & DİE, "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı", (Çevrimiçi): http://www.die.gov.tr/sanayi_sayimi.htm, 09/03/2006.

²⁶ DPT, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, a.g.e., s. 9 ve 11 (Tablo 1).

Aşağıdaki tablo bize açıkça göstermektedir ki, KOBİ'lerin önemli bir bölümü mikro ölçekli firmalardır; yani Türkiye esas itibarıyla 1-9 kişi çalıştıran girişimlerin var olduğu bir ekonomiye sahiptir. İşletme sayısı (% 94,94) ve çalışan sayısı itibarıyla en geniş grubu oluşturan bu işletmeler, katma değer itibarıyla ise en düşük oranları gerçekleştirmektedir.

Bu işletmelerde çalışanların yarısından fazlası, ya o işletmenin sahibi ya da ortağıdır. Tüm bu göstergeler göz önünde tutulduğunda, ülkemizde girişimcilik potansiyeli açısından "mikro işletmelerin" en önde geldiği, bu nedenle eğer ülkemizde girişimciliğin geliştirilmesi arzu ediliyorsa, buna KOBİ'lerden başlanması gerektiği açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 2: Girişimlerin Ölçeklerine Göre Dağılımı, (2003)

Ölçek (kişi)	Girişim Sayısı	Yüzdesi
Sadece İşletme Sahibi	23.762	% 1,38
1-9	1.633.509	% 94,94
10-49	53.246	% 3,09
50-99	5.080	% 0,30
100-150	1.804	% 0,10
151-250	1.387	% 0,08
251 +	1.810	% 0,11
TOPLAM	1.720.598	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 6.

İmalat sanayiinde işletmelerin dağılımı da bundan çok farklı değildir:

Tablo 3: İmalat Sanayiinde Girişimlerin Ölçeklerine Göre Dağılımı, (2000)

Ölçek (Kişi)	Girişim Sayısı	Yüzdesi
Sadece İşletme Sahibi	1.509	% 0,61
1-9	220.030	% 89,12
10-49	20.325	% 8,23
50-99	2.453	% 0,99
100-150	946	% 0,38
151-250	719	% 0,29
251 +	917	% 0,37
TOPLAM	246.899	100,00

Kaynak: DPT, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ocak 2004, Ankara, s. 11.

Tablo 4: Ölçeklerine Göre Türkiye'de Girişimler, (1992)

Ölçek (Kişi)	Girişim Sayısı	
	Sayı	%
1-9	1,045,561	97.6
10-49	20,980	2.0
50-99	2,167	0.2
100'den fazla	2,282	0.2
TOPLAM	1,070,990	100.0

Kaynak: DİE, 1992 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara: DİE Yayını, Ekim 1994, s. 165.

SSK verilerine bakıldığında da, SSK'ya kayıtlı işçi çalıştıran toplam işyerleri içinde KOBİ tanımı kapsamındaki işyerlerinin payı, aşağı yukarı GSİS rakamlarına benzer bir sonuç vermektedir. Buna göre, 1,036,328 işyerinden KOBİ tanımı içinde ele alınacak işyerlerinin oranı % 99,74'dür²⁷. Bu işyerlerinin % 97,3'ü özel sektörde, geri kalan küçük bir miktarı ise kamu kesiminde faaliyette bulunmaktadır.

SSK'ya kayıtlı işyerlerinin GSİS kapsamındaki toplam işletmelere oranı % 49,46'dır. Geri kalan % 50,54'lük rakamı, Bağ-Kur'a kayıtlı esnaf ve sanatkarların işletmeleri oluşturmaktadır.

Tablo 5: Haziran 2007 İtibariyle SSK'ya Kayıtlı İşyeri Sayısı

	İşyeri Sayısı	İşyeri Oranı (%)
Kamu	29.470	2.7
Özel	1.066.595	97.3
TOPLAM	1.096.065	100.0

Kaynak: SSK, (Çevrimiçi): http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/nisan_2006.xls, 12.03.2006.

Tablo 6: SSK'ya Kayıtlı İşyerlerinin Büyüklük Grubuna Göre Dağılımı (Eylül 2006)

	İşyeri Sayısı	İşyeri Oranı (%)
KOBİ (1-250)	1,033,662	99,74
<i>Mikro (1-9)</i>	897,992	86,65
<i>Küçük (10-49)</i>	118,625	11,45
<i>Orta (50-249)</i>	17,045	1,64
<i>Büyük (250 +)</i>	2,666	0,26
TOPLAM	1,036,328	100,00

Kaynak: SSK, 2006 Yılı İstatistikleri, (Çevrimiçi): <http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/istatistik2006/T1-15-2006-Karne.XLS>, 02.08.2007.

GSİS sonuçları itibariyle sektörlere göre bu işletmelere bakıldığında, ağırlığın üç sektörde olduğu, bunların % 46,19'unun ticaret sektöründe, % 14,35'inin imalat sektöründe, % 14,21'inin ise ulaştırma sektöründe yer aldığı görülmektedir.

Birimlere bakıldığında, girişim sayısının en yüksek olduğu birimin % 9,9 ile "belirli bir mala tahsis edilmemiş mağazalarda gıda, içecek ve tütün ağırlıklı perakende ticaret" birimi olduğu görülmektedir. Onu izleyen birim % 5,54 ile "karayolu ile yük taşımacılığı", % 5,51 ile "belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalardaki diğer perakende ticaret", % 5,3 ile "barlar ve kahvehaneler" ve % 4,35 ile "diğer karayolu taşımacılığı"dır.

İstanbul, girişimlerin sayısal olarak en çok olduğu ildir (% 18,79). Ardından Ankara (% 7,15), İzmir (% 6,5), Bursa (% 4,19) ve Antalya (% 3,67) gelmektedir²⁸.

²⁷ SSK, 2006 Yılı İstatistikleri, (Çevrimiçi): <http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/istatistik2006/T1-15-2006-Karne.XLS>, 02.08.2007.

²⁸ DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, a.g.e., s. 4-5.

Tablo 7: Türkiye’de Girişimlerin Sektörel Dağılımı (2003)

	Girişim Sayısı	%
Ticaret	794,744	46,19
İmalat Sanayi	246,899	14,35
Ulaştırma	244,497	14,21
Otel / Lokanta	163,112	9,48
Sosyal Hizmetler	90,675	5,27
İnşaat	35,788	2,08
Diğer Sektörler	144,883	8,42
TOPLAM	1,720,598	100,00

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003.

Yine, 2002 Sayımı’nın sonuçlarına bakmaya devam edilecek olunursa, hukuki durum açısından toplam girişimlerin büyük ölçüde (% 80,58) ferdi mülkiyet olarak yaşama geçirildiği görülmektedir. Çok az bir kısmının (% 15,58) sermaye şirketi olduğu, geri kalanının şahıs şirketleri ve diğerlerinden oluştuğu gözlenmektedir.

Tablo 8: Hukuki Durumlarına Göre Girişimler (2003)

	İşyeri Sayısı	%
Ferdi Mülkiyet	1,386,491	80,58
Adi Ortaklık	28,607	1,66
Kollektif Şirket	3,970	0,23
Komandit Şirket	197	0,01
Limited Şirket	233,193	13,55
Anonim Şirket	34,843	2,03
Kooperatif	14,213	0,83
Diğer	19,084	1,11
TOPLAM	1,720,598	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 7.

Diğer bir önemli sonuç, girişimlerin yaş ortalamalarıyla ilgilidir. Sayıma göre, tüm sektörlerdeki yaş ortalaması 9,8 yıldır. En yüksek yaş ortalaması “elektrik, gaz, su dağıtımı” sektörüne aittir (20,1).

Tablo 9: Yaş Ortalamalarına Göre Girişimler (2003)

	İşyeri Sayısı
Elektrik, Gaz, Su Dağıtımı	20,1
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	13,2
Madencilik ve Taşocakçılığı	10,5
İmalat Sanayi	9,1
Ticaret	8,4
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	8,4
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	8,3
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	8,3
İnşaat	7,7
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	7,6
Eğitim Hizmetleri	7,6
Oteller ve Lokantalar	7,2
SEKTÖRLER ORTALAMASI	9,8

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 8.

Girişimlere faaliyet gösterdikleri mekanlar açısından bakılacak olursa, bunların yalnızca % 19,1’inin planlı bir yerleşim (organize sanayi bölgesi, küçük sanayi sitesi, serbest bölge, iş merkezi, iş hanı/pasaj) içinde faaliyette bulunduğu, geri kalan % 80’9’lık kısmının ise bu tür yerler dışında kalan mekanlarda (meskun mahallerde) faaliyette bulunduğu tespit edilmektedir.

Tablo 10: Faaliyet Gösterilen Yere Göre Girişimler (2003)

	Tüm Sektörler	%
İş Hanı / Pasaj	150,090	7,98
Küçük Sanayi Sitesi	120,150	6,39
İş Merkezi	59,958	3,19
Organize Sanayi Bölgesi	18,463	0,98
Serbest Bölge	10,043	0,53
Diğer	1,522,729	80,93
TOPLAM	1,881,433	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 9.

Ağırlıklı olarak KOBİ ekonomisine sahip olan ülkemizde, KOBİ'lerin büyükçe bir kısmı meskun mahallerde faaliyet gösterirken, giderek artan sayıda bir kısmı ise ya 2007 yılı itibariyle sayıları 400'ü geçen Küçük Sanayi Sitelerinde (KSS) ya da 250'yi aşan Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Teknoloji Geliştirme Merkezlerinde (TEKMER, 25 adet) faaliyette bulunmaktadır²⁹.

Sanayi işletmelerinin düzenli ve planlı bir şekilde yerleştiği ve işlevlerini sürdürdüğü bu mekanlar, işletmelere sunduğu çeşitli hizmet olanakları ve maddi kolaylıklar nedeniyle bir yandan işletmelere katkıda bulunurken, bir yandan da düzensiz kentleşme ve çevre sorunlarına çözüm olabilmektedir. Dünya'da yüzyılı aşkın, Türkiye'de ise yarım yüzyıldır OSB ve KSS uygulamaları devam etmektedir. Bu mekanlar, daha çok KOBİ'lerin geliştirilmesi amacıyla hizmet etmektedir³⁰.

Devletin KOBİ'lere yönelik destekleri, her zaman için yalnızca ekonomik amaçlı değildir. İşsizliğin azaltılması ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması başta olmak üzere, bölgesel dengesizliklerin

²⁹ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, a.g.e., s. 246.

³⁰ DPT, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.e., s. 97.

giderilmesi, göçün önlenmesi, çevrenin korunması gibi sosyal amaçlar da yüklenmektedir³¹.

B. İşgücünün Yarıdan Fazlası KOBİ'lerde Çalışmaktadır

2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayım sonuçlarına göre, Türkiye genelinde tüm girişimlerde çalışan kişi sayısı 6.325.036'dır³². Bu sayısının yaklaşık olarak % 80'i (% 76,7'si), yani 5 milyona yakın kısmı KOBİ'lerde istihdam edilmiş durumdadır.

Haziran 2007 SSK verilerine göre de, 1,096,065 işyerinde toplam 8,407,625 zorunlu sigortalı çalışmakta olup, KOBİ niteliğini haiz olan işyerlerinde istihdam edilenlerin oranı % 80'in üzerindedir. Sigortalı çalışanların % 91,84'ü (7,721,695) özel, % 8,16'sı (685,930) kamu kesiminde istihdam edilmiştir. Sigortalıların % 21,54'ü kadın, geri kalan büyük grup ise (% 78,46) erkek çalışandır³³.

Tablo 11: Haziran 2007 İtibariyle SSK'ya Kayıtlı Sigortalı Sayısı

	Sigortalı Sayısı	Sigortalı Oranı (%)
Kamu	685.930	8,16
Özel	7.721.695	91,84
Erkek	6.596.688	78,46
Kadın	1.810.637	21,54
TOPLAM	8.407.625	100,0

Kaynak: SSK, (Çevrimiçi): http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/temmuz_2007.xls, 02.09.2007.

Sigortalıların toplam çalışanların sayısına oranı ise % 97,73'tür. Bu oran 2002'de % 78 iken neredeyse % 97,73'e ulaşmıştır³⁴. İşletme başına

³¹ DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013): Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Taslak), Ankara, DPT Yayını, (Çevrimiçi): http://plan9.dpt.gov.tr/oik05_devletyardimlari/raporsontaslak.doc 2006., 19.01.2006, s. 5.

³² Toplam çalışan sayısının işletme büyüklüklerine göre dağılımı konusunda herhangi bir veriye / tabloya ulaşılamamıştır.

³³ SSK, 2006 Yılı İstatistikleri, a.g.e.

³⁴ Bu rakam bize, sigortalı işyeri ve sigortalı işçi sayısının arttığını ya da kayıtdışı ekonominin küçüldüğünü ifade etmektedir.

GSİS'de 4'e yakın olan ortalama çalışan sayısı, SSK'lı işyerlerinde 7'nin üzerindedir.

Tablo 12: SSK'ya Kayıtlı İşyerlerinin Sigortalı Sayısına Göre Dağılımı (Eylül 2006)

	Sigortalı Sayısı	Sigortalı Oranı (%)
KOBİ (1-250)	6,420,444	82,12
<i>Mikro (1-9)</i>	2,288,438	29,27
<i>Küçük (10-49)</i>	2,406,387	30,78
<i>Orta (50-249)</i>	1,725,619	22,07
Büyük (250 +)	1,398,198	17,88
TOPLAM	7,818,642	100,00

Kaynak: SSK, 2006 Yılı İstatistikleri, (Çevrimiçi): <http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/istatistik2006/T1-15-2006-Karne.XLS>, 02.08.2007.

Tablo 13: Girişimlerde Çalışan Kişi Sayısı (1992)

Ölçek (Kişi)	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	
	Sayı	%
1-9	2,176,180	61.6
10-49	390,689	11.1
50-99	139,509	4.0
100'den fazla	825,006	23.3
TOPLAM	3,531,384	100.0

Kaynak: DİE, 1992 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara: DİE Yayını, Ekim 1994, s. 165.

2002 GSİS sonuçlarına göre, istihdam içerisinde yer alanların % 32,38'i imalat sanayiine, % 32,31'i ticaret sektörüne, geri kalanlar ise daha küçük porsiyonlar halinde diğer sektörlere dağılmış bulunmaktadır.

Bu girişimlerde ücretle çalışanların % 76'sı (3.030.366) erkek, % 24'ü (956.634) ise kadındır. Kadınlar en çok "sağlık ve sosyal hizmetler" sektöründe (bu sektörde çalışanların % 64,5'i kadındır), en az ise "madencilik ve taşocakçılığı" sektöründe (sektörün % 3,6'sı) çalışmaktadır.

Tablo 14: Çalışan Kişi Sayısı İtibariyle Girişimlerde İstihdamın Yapısı (2003)

	Çalışan Sayısı	Çalışan Oranı
İmalat Sanayi	2,048,264	32,38
Ticaret	2,043,815	32,31
Oteller ve Lokantalar	526,845	8,33
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	7,500,104	7,91
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	325,697	5,15
İnşaat	229,400	3,63
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	213,400	3,37
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faal.	123,178	1,95
Madencilik ve Taşocakçılığı	99,966	1,58
Eğitim Hizmetleri	123,178	1,27
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	76,435	1,21
Elektrik, Gaz, Su Dağıtımı	57,591	0,91
TOPLAM	6,325,036	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2006 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, KOSGEB Yay., Nisan 2007, s. 26. & KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 3.

Girişimler, ölçek büyüklüğü (çalışan sayısının girişim sayısına bölünmesi) açısından değerlendirilecek olursa, ortalama ölçek büyüklüğü 3,68'dir, yani girişim başına düşün işçi sayısı kabaca 4 kişi bile değildir³⁵.

Ölçeğin en yüksek olduğu yer madencilik ve taşocakçılığı sektörüdür (% 44,41). Onu, 33,82'lik oranıyla elektrik, gaz ve su dağıtımı, 13,43'lük oranıyla eğitim hizmetleri sektörleri takip etmektedir. Ölçeğin en düşük olduğu sektörler ise, "ticaret" (% 2,58), "diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri" (% 2,35) ile "ulaştırma, depolama, haberleşme" dir (% 2,05).

³⁵ KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: a.g.e., s. 4-5. & DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, a.g.e., s. 2.

Tablo 15: Ölçek Büyüklükleri (Çalışan Sayısı / Girişim Sayısı) (2003)

	Çalışan / Girişim Oranı
Madencilik ve Taşocakçılığı	44,41
Elektrik, Gaz, Su Dağıtımı	33,82
Eğitim Hizmetleri	13,43
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	9,1
İmalat Sanayi	8,28
İnşaat	6,43
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	3,6
Oteller ve Lokantalar	3,23
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	3,17
Ticaret	2,58
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	2,35
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	2,05

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 5.

Diğer yandan, bu işyerlerinde çalışan kişiler açısından alt sektörler bakılacak olursa, istihdamın en yüksek olduğu birim (% 5,36) "belirli bir mala tahsis edilmemiş mağazalarda gıda, içecek ve tütün ağırlıklı perakende ticaret" birimi olarak tespit edilmektedir. Bunları, istihdam açısından "belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalardaki diğer perakende ticaret" (% 3,19), "lokantalar ve pastaneler" (% 3,09), "karayolu ve yük taşımacılığı" (% 2,56) ile "diğer dış giyim eşyaları imalatı" (% 2,48) izlemektedir.

İstihdama başka bir açıdan bakılacak olursa, istihdamın en yüksek olduğu ilin İstanbul (1.799.831 kişi, % 27,97) olduğu, onu Ankara (% 8,46), İzmir (% 7,39), Bursa (% 5,04) ve Antalya'nın (% 3,22) takip ettiği görülecektir. İstihdam açısından en kötü durumda olan il Tunceli'dir (% 0,06); onu Ardahan (% 0,06), Bayburt (% 0,06), Hakkari (% 0,08) ve Gümüşhane (% 0,09) izlemektedir³⁶.

³⁶ DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, a.g.e., s. 4-5.

C. KOBİ'lerin Ekonomiye Katkıları ve İhracattaki Payları (KOBİ'lerin Uluslararasılaşması) Düşüktür

Türkiye'de KOBİ'lerin ihracata olan katkısı, yani dışa açılma dereceleri, bir diğer ifadeyle KOBİ'lerin uluslararasılaşması ne yazık ki birçok ülkeye göre oldukça düşüktür. Nitekim, Türkiye'de KOBİ'lerin yaptıkları ihracatın oransal karşılığı yalnızca % 10 olarak tespit edilmektedir.

Ancak, konu ile ilgili kişilerin belirttiğine göre, bu oranın daha yüksek olması olasıdır. Çünkü, istatistiklere yansyan % 10'luk bu oran, yalnızca KOBİ'lerin kendi başlarına gerçekleştirdikleri ihracatı belirtmektedir.

Halbuki, büyük işletmelere ürettikleri fason mallar, dolaylı olarak ihraç edilmektedir³⁷. Diğer yandan, birçok KOBİ ihracatlarını kendi başlarına değil de, sektörel dış ticaret şirketleri yoluyla gerçekleştirmektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında, sanılanın aksine gerçekleştirdikleri toplam ihracat rakamlarıyla KOBİ'lerin ülke ekonomisi için ne kadar önemli oldukları ortaya çıkmaktadır³⁸.

Tablo 16: Türkiye'de İhracat-İthalat Rakamları (Milyon Dolar)

	İhracat	İthalat	İhracat/İthalat (%)
2000	27,775	54,503	51,0
2001	31,334	41,399	75,7
2002	36,059	51,554	69,9
2003	47,253	69,340	68,1
2004	63,167	97,540	64,8
2005	73,476	116,774	62,9
2006	85,528	139,480	61,3

Kaynak: TÜİK, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=556>, 02.08.2007.

³⁷ KOBİ'lerin büyük işletmelerle olan taşeron ilişkisinin önemi hakkında bkz.: Nusret Ekin, Ekonomik ve Hukuksal Boyutlarıyla Alt İşveren, İstanbul, İTO Yay., 2002, s. 73-76.

³⁸ Beytullah Yılmaz, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi", (Çevrimiçi): <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/kucuk.htm>, 18.02.2006, s. 3, 12.

Tablo 17: Türkiye’de İhracatın Ükelere Göre Dağılımı (%)

	2003	2004	2005	2006
AB Ülkeleri (25)	54,8	54,6	52,3	51,6
OECD Ülkeleri	64,4	64,1	60,4	59,2
Almanya	15,8	13,9	12,9	11,4
İngiltere	7,8	8,8	8,1	8,0
ABD	7,9	7,7	6,7	5,9
İtalya	6,8	7,4	7,6	7,9
Fransa	6,0	5,8	5,2	5,4

Kaynak: TÜİK, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=556,02.08.2007>.

Tablo 18: Türkiye’de İthalatın Ükelere Göre Dağılımı (%)

	2003	2004	2005	2006
AB Ülkeleri (25)	48,3	46,6	42,1	39,3
OECD Ülkeleri	63,3	61,2	56,6	52,4
Almanya	13,6	12,8	11,7	10,6
Rusya Federasyonu	7,9	9,3	11,1	12,8
İtalya	7,9	7,0	6,5	6,3
Çin	3,8	4,6	5,9	7,0
Fransa	6,0	6,4	5,0	4,8
ABD	5,0	4,9	4,6	4,3
İngiltere	5,0	4,4	4,0	3,7
İsviçre	4,3	3,5	3,5	2,9

Kaynak: TÜİK, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=556,02.08.2007>.

KOBİ’lerin sahip oldukları büyük hacme karşın çok düşük düzeyde ihracat gerçekleştirebilmelerinin nedenleri olarak, yetersiz sermaye, teknoloji ve insangücü kaynaklarına sahip olmaları, ihracat yapma ve dış pazarlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve dış pazarlara uygun fiyat ve kalitede mal ve hizmet üretememeleri vb. gösterilebilir³⁹.

Türkiye’de KOBİ’lerin teknoloji düzeyleri ne yazık ki düşüktür, bu nedenle de uluslararası pazarlara yönelik mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilememektedir. Onların daha çok uluslararasılaştırılabilirleri, çağdaş teknolojileri içselleştirebilme kabiliyetlerine ve bu konuda onlara sunulacak desteklere bağlıdır.

İşletmelerin hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda rekabet gücünün yükseltilmesi amacıyla yapılması gerekenler; işletmelerin yüksek teknolojiye ve yüksek nitelikli işgücüne sahip olmalarının, dünyada değişen koşullara uyum sağlayabilecek şekilde esnek bir yapıya kavuşabilmelerinin sağlanmasıdır. “Girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişen, altyapı ihtiyaçlarının karşılandığı, girdi maliyetlerinin düşürüldüğü, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltıldığı, kurumsallaşmanın yaygınlaştığı, iş ve çalışma ortamının işletmeleri destekleyici yönde olduğu rekabetçi bir firma yapısına ulaşmak⁴⁰” hedeflenmelidir.

Öte yandan, KOBİ’ler ile toplam vergi miktarları arasındaki ilişkiye bakılacak olursa; daha çok gelir vergisi mükellefi durumunda bulunan KOBİ’lerin, toplam vergi gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip oldukları görülmektedir. 2005 rakamlarına göre, gelir vergisi, kurumlar vergisi ve KDV’den oluşan “vergi gelirleri”nin, devletin elde ettiği toplam gelirler içindeki oranı % 76 olup, bu oranın yaklaşık % 60’ını ise KOBİ’ler sağlamaktadır⁴¹.

Maliye Bakanlığı’nın son rakamlarına göre toplam vergiler içinde vergi gelirlerinin son 10 yıl içindeki seyri aşağıdaki tablodan izlenebilir.

³⁹ DPT, 2006 Yılı Programı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>, s. 104.

⁴⁰ A.e., s. 105–106.

⁴¹ B. Yılmaz, a.g.e., s. 12–13.

Tablo 19: Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Toplam Gelirlere Oranı, %

	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Mal ve Hizmet Vergisi	Genel Toplam
1997	31.6	8.3	32.9	72.9
1998	37.7	8.1	29.5	75.4
1999	33.3	10.5	28.1	72.0
2000	23.4	8.9	31.6	64.0
2001	29.1	9.3	31.3	69.7
2002	23.0	9.3	34.2	66.6
2003	20.2	10.3	32.1	62.6
2004	19.5	9.5	34.0	63.0
2005	19.1	9.6	32.1	60.8
2006	21.0	8.2	33.5	62.7

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Gelirler İdaresi Başkanlığı, Çeşitli Vergi İstatistikleri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_46.xls.htm’de yer alan verilerden derlenmiştir (02.08.2007).

Krediler, büyük finansman sorunları bulunan KOBİ’ler için çok önemli mali enstrümanlardır. Türkiye’de KOBİ’lerin toplam kredilerden aldığı pay, ne yazık ki çok düşüktür. Bu oran % 5’ler civarında iken, son hükümet döneminde % 13’lere kadar çıktığı söylenmektedir. Aynı tür işletmelerin toplam krediler içindeki oranı ABD’de % 42,7, Japonya’da % 50, İngiltere’de ise % 27,2’dir⁴².

Ülkemizde, KOBİ’lerin kredi gereksiniminin büyük bir kısmı Halk Bankası aracılığıyla karşılanmaktadır. Banka, bu alandaki deneyimi ve geniş şube ağıyla KOBİ’lerin finansman sorununu çözmenin merkezinde bulunmaktadır. KOBİ’lere kullandığı kredi miktarı ve bu kredilerden yararlanan firmaların sayısında önemli artışlar vardır. Ancak, bankanın kaynaklarının sınırlı oluşu, kredi maliyetlerinin KOBİ’ler tarafından yüksek bulunması, kredi vadelerinin kısa ve kredi koşullarının ağır oluşu gibi nedenler, bu oranın daha da artmasına engel olmaktadır⁴³.

⁴² DPT, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.e., s. 104.

⁴³ 1 milyondan fazla KOBİ, esnaf ve sanatkar Halk Bankası’ndan istifade etmiştir. Bu programların artarak devamı ve kredi kullanan KOBİ’lerden istenen yüksek teminatlara bir düzen getirilmesi gereklidir. Bu amaçla oluşturulan Kredi Garanti Fonu (KGF) altı banka ile birlikte çalışmaktadır (Bunlar; Türkiye Halk Bankası, Garanti Bankası, Şekerbank, Yapı Kredi Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası ve Tekstil Bank’tır). Bkz.: DPT, 2006 Yılı Programı, a.g.e., s. 105.

Öte yandan, bireysel tüketici kredilerinden bir kısmının KOBİ’lerin finansman gereksinimleri için kullanılabilmesi olasılığı da hesaba katıldığında, aslında KOBİ’lerin toplam kredilerdeki paylarının birkaç puan daha yukarıda olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, bizim ülkemizde KOBİ’lerin toplam kredilerden aldığı bu payın, diğer ülkelerin düzeyine erişebilmesi için 3–5 katı oranında artması gerekmektedir⁴⁴.

Çok yakın zamanlara kadar, KOBİ’ler kredi açısından riskli görüldüğü için, bankacılık sektörü bu işletmelere soğuk bakarken, günümüzde, ekonomide yaşanan iyileşme ve istikrar ortamı ve faizlerin düşmesi, bankaların KOBİ’lere yaklaşımını olumlu yönde değiştirmiştir. Artık, neredeyse tüm bankalar KOBİ’lere yönelik özel hizmetler, özel kampanyalar geliştirmekte, bu konuda birbirleri ile rekabete girişmiş bulunmaktadır. Türkiye’de KOBİ’lerin krediler içindeki payı (% 13) gelişmiş ülkelere kıyasla (% 40) ele alındığında, kredi pazarının ne kadar gelişme potansiyeline sahip olduğu görülecektir. Bu yarışın, KOBİ’lerin finansman sorunlarının çözümüne katkıda bulunacağı muhakkaktır⁴⁵.

Diğer taraftan, ülkemizdeki KOBİ’lerde çalışan işçilerin büyük işletmelere kıyasla verimliliğinin genelde düşük olduğu görülmektedir. Ülkemizde, büyüklere göre KOBİ’lerde çalışanların verimliliği % 38’dir. Halbuki, Avrupa ülkelerinde KOBİ’lerdeki verimliliğin oranı % 78’dir. Ülke bazında bakılırsa, Belçika’da 78, Almanya’da 81, Fransa’da 75, İtalya’da 76, Hollanda’da 74, İspanya’da 75’dir⁴⁶.

III. Türkiye’deki KOBİ’ler İle Gelişmiş Ülkelerdeki KOBİ’lerin Benzeşen ve Ayrışan Yönleri

KOBİ’lerin tümü bir ekonomiye aynı oranda katkıda bulunmaz. Bunların bir kısmı, hatta büyükçe bir kısmı geleneksel işletmelerdir

⁴⁴ Figen Yılmaz, “Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler)”, (Çevrimiçi): http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf, İş Bankası Yayını, Aralık 2003, s. 13.

⁴⁵ Hande Süzer, “KOBİ Peşindeki Banka Sayısı Arttı”, Capital, 1 Mart 2006, (Çevrimiçi): http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=3364, 23.03.2006, s. 1. & Ayhan Yüksel, BASEL-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, Ankara, BDDK Yayını, 2005, s. 10.

Bu yazının yazıldığı tarihte, önceki yılların aksine, birçok bankanın KOBİ’lere yönelik kredi hizmetlerine ağırlık vermeye, onlara potansiyel müşteri gözüyle bakmaya başladığı görülmektedir.

⁴⁶ Küçük, a.g.e., s. 205.

("statik KOBİ'ler"). Bir kısım küçük ve orta boy işletmeler ise modern işletmelerdir ("dinamik KOBİ'ler").

Türk KOBİ'leri ile gelişmiş ülke KOBİ'leri arasındaki en büyük fark, özellikle yatırım, teknoloji düzeyi, Ar-Ge, ihracat ve kredi oranlarında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de KOBİ'lerin finansman, pazarlama ve yönetim sorunlarının olduğu açıkça anlaşılmaktadır⁴⁷.

Aşağıda geleneksel ve modern KOBİ'lerin nitelikleriyle ilgili bilgilere yer verilmektedir:

A. Teknolojik Gelişmelerden Uzak Geleneksel "Statik KOBİ'ler"

1970'li yıllara kadar KOBİ'lerin genel olarak beden gücüne dayalı olarak faaliyet gösterdikleri, nitelikli işgücü, yüksek teknoloji ve otomasyon sistemine sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. 1970 sonrasında KOBİ'lerin bir kısmı yine aynı anlayış üzere faaliyette bulunurken, bir kısmı ise son derece ileri teknoloji ve nitelikli işgücü kullanır duruma gelmiştir.

Ülkemizdeki KOBİ'ler diğer ülke KOBİ'leri ile karşılaştırıldığında, bazı noktalarda çok büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların başında, bizdeki KOBİ'lerin daha geleneksel bir görünüm arz etmesi gelmektedir. Yani, bizde mikro işletmeler başta olmak üzere daha ziyade emek-yoğun teknolojiler tercih edilmekte ve bunun yanında başka ülkelerde demode olmuş, terkedilmiş, geri teknolojiye sahip makine ve teçhizatlar da yoğun şekilde kullanılmaktadır.

Geleneksel KOBİ'lerin yeniliklerle pek bir işi olmaz, var olan konumlarını sürdürme gayretindedirler. Günümüz dünyasında, bu şekilde geri teknolojiyle üretim yapan, yeniliklere açık olmayan, rekabetten kaçınan, sadece iç pazarlara dönük olarak çalışan KOBİ'lere sahip olmak, yarışın kaybedildiği, o ülkenin geleceğinin pek parlak olmayacağı anlamına gelebilir.

⁴⁷ Mehmet Civan, Mehmet Tekinkuş, "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci: Gaziantep Örneği", (Çevrimiçi): <http://www.econturk.org/TurkishEconomy/P455.pdf>, 19.03.2006, s. 5.

B. Yeniliğin ve Teknolojik Gelişmelerin Kaynağı "Dinamik KOBİ'ler"

Asıl olarak ekonomilere lazım olan işletme tipi daha atılgan, daha hırslı, daha yenilikçi, teknolojiyle barışık işletmelerdir. Bunların çok sayıda olduğu ülke ekonomileri, daha dinamiktir ve çağın koşullarına uygundur. Diğer bir deyişle, günümüzde ucuz işçilik ve tabii kaynaklara dayalı geleneksel işletmeler yerine, bilgiye ve teknolojiye dayalı işletmeler öne çıkarılmalıdır⁴⁸.

Çağdaş dünyanın gerektirdiği KOBİ'ler, kendisini sürekli geliştiren, gelişmelere ve yeniliklere açık, bütün dünyayı pazar olarak gören, rekabet gücü yüksek, dinamik, esnek, yaratıcı, teknoloji düzeyi yüksek ve riski seven işletmelerden oluşmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin daha az bir kısmının bu niteliklere sahip olduğu, ancak son yıllarda KOBİ politikaları yeniden oluşturulurken, bu gerçeklerin göz önünde tutulmaya çalışıldığı gözlenmektedir⁴⁹.

IV. Türkiye'de Küçük Girişimlerin Desteklenmesine Yönelik Düzenlemeler ve Kurumlar

A. Yasalarda Küçük Girişimcilik

Türk hukukunda küçük girişimcilikle ilgili doğrudan düzenlemelere Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu (1924) ile başlanmış, ancak iktisadi yönden desteklenmelerine yönelik hareketler biraz gecikmiştir. 1933 yılında kurulan Halk Bankası, "küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri için kurulmuş bir finansman bankası niteliklerine sahip" bir banka olmasına karşılık, ancak 1950'de yasal değişiklik yapılarak küçük esnaf derneklerine ve kooperatiflerine hizmet vermeye başlamıştır⁵⁰.

Esnaf Kefalet Kooperatifleri (1163 sayılı Kanun) ve Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu (507 sayılı Kanun) küçük işletmeler lehine düzenlemeler getirmektedir. Yine 1936 İş Kanunu'ndan itibaren Türk

⁴⁸ +DPT, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.e., s. 86, 128.

⁴⁹ Mehmet Gök, İşgücü Piyasası ve KOBİ'ler, Ankara, Roma Yayınları, 2004, s. 386, 388.

⁵⁰ Nusret Ekin, Küçük İşyerleri ve Sosyal Koruma, İstanbul, İTO Yay., 1994, s. 114. & İlhan Uludağ, Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İstanbul, İTO Yay., 1991, s. 33.

kanunkoyucusu küçük işletmeleri, iş kanunlarının işletmelere getirdiği mali ve bürokratik sorumluluklardan koruma yanlısı bir tutum izlemiştir. 3008 sayılı Kanun 10 işçiden az çalışanı olan işyerlerinde uygulanmazken, izleyen diğer iş kanunları da Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu'na tabi işyerlerini kapsam dışında tutmuştur.

Gerek 1475, gerekse 4857 sayılı İş Kanunları, bazı hükümlerinin uygulanabilmesini işyeri büyüklüğüne bağlamış, bazı zorunluluk ve sorumlulukların, çalışan sayısı 50 (bazen 100)'nin altında olan işyerleri için geçerli olmadığını ifade etmiştir. İşletmelere mali ve idari yükler getirenlerin başında, zorunlu istihdam (özürlü, eski hükümlü, terör mağduru çalıştırma) (4857 s.lı K. m. 30), işyeri hekimi çalıştırma ve sağlık birimi kurma (m. 81), iş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik eleman çalıştırma (m. 82), emzirme odası ve kreş açma (m. 88), izin kurulu (m. 60), iş sağlığı ile ilgili kurullar oluşturma (m.79, 80) gelmektedir. Bu yükümlülükler girişimciliğin önündeki engeller / yükler olarak görülmele beraber, küçük işletmeler için bu zorunlulukların geçerli olmadığı hatırlanmalıdır.

Özellikle "planlı kalkınma" sürecinde birçok kamu kurumuna ve bakanlığa küçük girişimciliğin teşviki ve korunması ile ilgili görevler verilmiş, ilgili kanunlarda bu hususlar düzenlenmiştir (bunların bir kısmına aşağıda değinilecektir).

B. KOBİ'leri Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar⁵¹

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal fonksiyonlarının farkında olan tüm kurum ve kuruluşların bu işletmelere destek niteliğinde faaliyetleri (yerel yönetimlerin bu işletmelere ve sanayi sitelerine götürdüğü birçok hizmet gibi) olmakla birlikte, bilhassa KOBİ'lerin geliştirilmesini ve desteklenmesini hedefleyen bazı özel kuruluşlar kurulmuştur ve bunlar zaman zaman faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar, genel olarak 5 ana grupta toplanmaktadır⁵²:

⁵¹ İşletmelere yönelik hizmet üreten kurum ve kuruluşların şematik bir listesi için bkz.: KOSGEB, KOBİ Rehberi, Ankara, KOSGEB Yay., 2002, s. XII.

⁵² Tahir Akçemci, KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, Ankara, KOSGEB Yay., 2001, s. 39.

1. Kamu Kurum ve Kuruluşları

- KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)⁵³,
- Türkiye Halk Bankası⁵⁴,
- EXİMBANK⁵⁵,
- Sınai Yatırım ve Kredi Bankası,
- Türkiye Vakıflar Bankası,
- KOBİ A.Ş.,
- Kredi Garanti Fonu,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanayi ve El Sanatları Genel Müdürlüğü; Küçük Sanayi, Sanayi Bölge ve Siteleri Genel Müdürlüğü),
- Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK,
- GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi,
- Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü,
- MPM (Milli Prodüktivite Merkezi),
- Hazine Müsteşarlığı,
- Dış Ticaret Müsteşarlığı,
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı),

⁵³ KOSGEB; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur.

⁵⁴ KOBİ'lerin kredi ihtiyacının karşılanmasında ihtisas bankasıdır ve bunların büyük işletmeler haline gelebilmeleri için danışmanlık verme, proje ve teknik bilgi ile destekleme görevi vardır. Ancak verdiği kredilerin miktar olarak yetersizliği, kredi kullanabilmek için aranan şartların ağırlığı ve yüksek faiz oranı sık sık eleştirilmiş, bu bankanın KOBİ'lerin finansman gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu vurgulanmıştır. Bkz.: Küçük, a.g.e., s. 217–218. & Uludağ, Serin, a.g.e., s. 35. Bankanın kullandığı kredi türleri için ayrıca bkz. s. 37, 139.

⁵⁵ İhracata yönelik KOBİ'leri özel olarak desteklemekte olup, muhtelif kredi ve hizmet destekleri sağlamaktadır. Özellikle sevk öncesi ihracat kredisi ile düşük faizli kredi temin etmektedir. Bkz.: Küçük, a.g.e., s. 220.

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu),
  - İŞKUR (Türkiye İş Kurumu).
2. Mesleki Kuruluşları
- Ticaret ve Sanayi Odaları, TOBB,
  - Esnaf Kefalet Kooperatifleri,
  - Küçük Sanayi Kooperatifleri.
3. Özel Kuruluşlar
- TOSYÖV (Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı),
  - MEKSA (Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı),
  - Türk Pazarlama Vakfı,
  - Teşebbüsü Destekleme Ajansı.
4. Teknik Yardım ve Danışmanlık Hizmetleri Veren Diğer Kurum ve Kuruluşlar
- Üniversiteler, (Fakülteler, Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Meslek Yüksek Okulları),
  - TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu),
  - İGEME (İhracatı Geliştirme Merkezi),
  - TSE (Türk Standartları Enstitüsü),
  - İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı),
  - İlgili Meslek Kuruluşları (İTKİB, TİM vd.),
  - İşçi ve İşveren Kuruluşları⁵⁶.
5. Yurtdışı Destekli / Örgütlü Diğer Kurum ve Kuruluşlar
- Dünya Bankası,

- Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) Ankara Bürosu,
- Avrupa Yatırım Bankası (EIB),
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği,
- Avrupa Küçük İşletmeler Konseyi,
- Hollanda Yönetim İşbirliği Programı,
- Balkan Ülkeleri Ticareti Geliştirme Bölge Merkezi.

C. İhtisas Kuruluşu Olarak KOSGEB

1. Amacı ve Kuruluşu

KOSGEB, “Küçük İşletmelere Yönelik Avrupa Şartı” (2002) kapsamında KOBİ'lere destek veren ana kuruluştur. Söz konusu Şartın öngördüğü 10 temel alanda verilmesi gereken destekleri ya bizzat veren yahut koordine eden kurumdu⁵⁷. Günümüzde, bu desteklerden yararlandırılmak üzere KOSGEB'in veri tabanında 70,000'e yakın işletme kayıtlı bulunmaktadır ve bunların sayısı hızla artmaktadır.

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) ile Türkiye arasındaki Antlaşma çerçevesinde 1973 yılında pilot proje olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulan KÜSGEM, KOSGEB'in çekirdeğini oluşturmuştur. Gaziantep'te küçük sanayi işletmelerine ortak kolaylık atölyeleri ile hizmet vermeye başlamış, sonraki yıllarda çalışmaların başarılı olduğu değerlendirilerek, 1983'te, “Küçük Sanayi Yayım Hizmetlerinin Geliştirilmesi”ne dair Uluslararası Antlaşmayla, KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) adı altında faaliyetleri yaygınlaştırılmıştır.

KÜSGET, Geliştirme Merkezleri aracılığıyla küçük ve orta ölçekli işletmelere teknik danışmanlık hizmetleri vermiş, modern işletmecilik ilkelerini bu işletmelerde uygulamaya koymuş, dünya standartlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve yaygınlaştırılması, teknolojik üretim seviyesinin yükseltilmesi, istihdam kapasitesinin artırılması yolunda

⁵⁶ Bu kuruluşların ne tür katkıda bulduklarına dair ayrıntılı faaliyet ve projeler için bkz.: DPT, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, a.g.e., Giriş Bölümü.

⁵⁷ OECD Raporu, Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Mevcut Durum ve Politikalar, (KOSGEB Raporu), Haziran 2004, (Çevrimiçi): <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, s. 68.

çalışmalarda bulunmuş, çağdaş yönetim becerilerinin kazandırılması için teknik alt yapının kuvvetlendirilmesine ilişkin hizmetleri gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Paralel olarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan teknik elemanların ve yöneticilerinin eğitim gereksinimini karşılamak amacıyla 1978 yılında yürürlüğe giren "Sınai Eğitim Hizmetlerinin Verilmesi"ne dair Milletlerarası Antlaşmaya göre SEGEM (Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi) kurulmuştur.

Bu iki kuruluşun hizmetlerini daha kapsamlı hale getirmek ve yaygınlaştırmak, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ülke ekonomisindeki payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla 20 Nisan 1990 tarihinde 3624 sayılı KOSGEB Kanunu (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının Kurulması Hakkında Kanun) yürürlüğe girmiştir.

Bugün 25 Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER), 25 İşletme Geliştirme Merkezi (İŞGEM), 10 Laboratuvar ve-bir kısmı sürekli-eğitim merkezleri ve merkez örgütüyle KOSGEB önemli bir görev üstlenmektedir.

2. KOSGEB'in Faaliyetleri, Hizmetleri, Destekleri⁵⁸

a. Bilgilendirme, e-ticaret Hizmetleri

KOSGEB, kuruluş amacına uygun olarak, bilgilendirme, e-ticaret ve işletmeler arasında işbirliğine yönelik ve Avrupa Bilgi Merkezleri Ağı çerçevesinde KOBİ'leri bilgilendirme faaliyetlerini sürdürmektedir. KOBİNET bilgi bankası aracılığıyla iş imkânlarının artırılması, ulusal ve uluslararası elektronik ticaretin yaygınlaştırılması için tanıtım ve altyapı çalışmaları sürdürülmekte, bu doğrultuda tüm işletmelere 6 dilde web sayfası oluşturulmaktadır. Uluslararası faaliyetlerinde KOBİ'lerin dikkat edecekleri hususlar ile karşılaşabilecekleri sorunlara ilişkin bilgiler verilmektedir.

b. Teknolojik Araştırma, Geliştirme ve Destekleme Hizmetleri

"KOSGEB-Teknoloji Destek Süreçleri" kapsamında teknolojik girişimciliğin desteklenmesi amacıyla, ürün, üretim yöntemi ve teknolojide yenilik yapabilme yeteneğine sahip girişimcilerin kuracakları küçük ve orta ölçekli sanayi (KOS) işletmeleri desteklenmekte, bunlara, KOSGEB Teknoloji Geliştirme Merkezleri'nde yer verilerek, katma değeri yüksek ve yenilikçi üretimi hedefleyen teknoloji yönelimli KOS işletmelerinin kurulması teşvik edilmektedir. "Mevcut KOS işletmelerinde ülke için yeni olan teknoloji kullanımı ve Ar-Ge'nin ticarileştirilmesi ile bölgesel ekonomiye teknoloji yönelimli yeni işletmeler, yeni istihdam olanakları ile katkıda bulunulması hedeflenmektedir"⁵⁹.

Üretimin modernizasyonu, rekabet güçlerinin ve kalitenin artırılması, teknolojinin geliştirilmesi amacıyla, Ar-Ge çalışmalarını yaygınlaştıracak ve KOBİ'lerin bundan istifadesini artıracak "Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER)" kurulması, KOSGEB'in önemli faaliyetlerindedir. Buralarda girişimcilere atölye, laboratuvar, bilgi hizmetleri verilmekte; donanım, malzeme, yazılım, fuar ve eleman destekleri sağlanmaktadır.

c. Finansman Destek Hizmetleri

KOBİ'lerin en çok yakındıkları sorunların başında gelen finansman konusunda destek sağlamak üzere ve KOBİ'lere tahsis edilen mali kaynaklardan öncelikle küçük işletmelerin daha etkin yararlanmaları amacıyla KOSGEB bazı destekler sağlamaktadır. KOSGEB'in finansal kaynaklarının küçük işletmeler tarafından kullanımında etkinliği sağlamak ve işletmelere katkı sağlayacak yurt içi ve yurt dışı kaynakları tanıtmak için gerekli çalışmalar yapılmaktadır⁶⁰.

"KOSGEB bu amaçlar doğrultusunda; finansal bilgi bankası oluşturmuş, Kredi Garanti Fonu A.Ş.'ye KOBİ'lerin Halk Bankası'ndan kullanacakları kredilerin teminatlarında kullanılmak üzere fon sağlamış, KOBİ'lerin sermayelerine katkıda bulunmak ve gereksinim duydukları finansmanı temin etmek için KOBİ A.Ş.'nin kurucu ortakları arasında

⁵⁸ (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr/Destekler>, 19.02.2006.

⁵⁹ Akgemci, a.g.e., s. 41.

⁶⁰ A.e., s. 41.

yer almıştır. Ayrıca, risk sermayesi ve Küçük İşletme Yatırım Finansman şirketlerinin kurulması⁶¹ çalışmaları yapmaktadır.

Son olarak, KOSGEB tarafından finansal kiralama veritabanı oluşturulmakta, bu konuda KOBİ'ler bilgilendirilmektedir⁶².

d. Girişimciliği Geliştirme Hizmetleri

KOSGEB, "Girişimciliği Geliştirme Enstitüsü" ve "Küçük İşletmeler Geliştirme Merkezleri (KÜGEM)" kanalıyla, yeni işletme kurmak ya da işletmesini geliştirmek isteyen girişimcilere hizmet vererek, ülkemizde girişimciliğin gelişmesini sağlamaktadır. "Girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, engelleyen faktörlerin tespiti ve giderilmesi, girişimciliği destekleyen kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması, iş kurma ve geliştirme danışmanlığı verilmesi, başlangıç sermayesi gibi araçların geliştirilmesi ve uygulanması, yerel ekonomik gelişmenin desteklenmesi⁶³"ne yönelik hizmetler verilmektedir.

e. Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Hizmetleri

KOBİ'lerin uluslararası pazarlara açılabilmesi ve ihracat potansiyellerinin geliştirilmesine dönük faaliyetlerle, onların ihracat içindeki paylarının artırılması hedeflenmektedir. Bu amaçla, yurtiçi-yurtdışı sergi ve fuarlara katılmaları teşvik edilerek destekler verilmekte, dış pazarlar ve mevzuat konularında bilgilendirme ve ihracat bağlantısı kurmalarına yardım gibi katkılar yapılmaktadır.

f. Bölgesel Kalkınmaya Destek

KOBİ'lerin sosyal fonksiyonlarını (bölgelerarası gelişmişlik farklarını ve iç göçleri azaltmak, dengeli kalkınma, işletmelerin rekabet şanslarını artırma, istihdamın geliştirilmesi gibi) gerçekleştirebilmeleri amacıyla, belirli bölgelerde KOSGEB tarafından "Ortak Kullanım Atölyeleri" (ORTKA) kurulması desteklenmektedir.

Aynı doğrultuda, "Ortak Kullanım Laboratuvarları" (ORTLAB) kurulması desteklenmekte; Küçük Sanayi Siteleri'nin projelendirilmesi ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir.

"Küçük İşletmeler Geliştirme Merkezleri" (KÜGEM) bünyesindeki laboratuvarlar aracılığıyla teknik destek sağlanırken, yine teknik konularda danışmanlık ve kalite geliştirme hizmetleri de verilmektedir. İşletmelere teknik ve mali konularda (yönetim ve mevzuat konularında gereksinimleri tespit edilerek yahut genel olarak bilgilendirme amacıyla) eğitim çalışmaları yapılmaktadır.

V. Türkiye'de Gerçekleştirilen Destek ve Teşvikler

Yukarıda belirtildiği üzere, KOBİ'lere yönelik hizmet kuruluşları ve bunların faaliyetleri çeşitlilik arz etmektedir. Bu tür işletmelerin yapısal sorunlarını çözmelerine katkı sağlamak, girişimciliği özendirmek, bilgilendirmek ve eğitim hizmetleri başta olmak üzere geniş bir yelpazede sunulan hizmet, destek ve teşvikler, söz konusu kuruluşların faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bir ihtisas kuruluşu olarak KOSGEB ve KOBİ A.Ş.'nin tüm çalışmaları bu alandadır. DPT, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Halkbank, Eximbank, MPM, Bakanlıklar gibi kuruluşlar, kendi alanlarına girdiği ölçüde, yasal ve idari görevleri gereği KOBİ'lere yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. 2004 KOBİ Strateji ve Acil Eylem Planı'yla, hemen tüm kuruluşlara KOBİ'lere götürülecek hizmetlerde bir görev verilmiş, daha somut adımlar atılması amaçlanmıştır.

Kamunun mali destekleri, çoğunlukla DPT, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, KOSGEB ve kamu bankaları tarafından planlanmakta, hizmetin gerçekleştirilmesi-etkinlik amacıyla-yerel birimlere bırakılmaktadır.

Ülkemiz açısından önemli bir sorun, KOBİ'lere sağlanan teşvikler ve desteklerin, bu yöndeki çabalara rağmen halen tek merkezden

⁶¹ KOSGEB, Broşür, s. 8.

⁶² (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr>, 19.02.2006.

⁶³ KOSGEB, Broşür, s. 9.

yürütülemedesidir. Bu yüzden, koordinasyon ve değerlendirme açısından eksiklikler görülmektedir.

Desteklerin bir kısmı münferit işletmelere uygulanırken (krediler, hibeler gibi), bir kısmı da tüm KOBİ'lerin yararlanmasına açık, sektörü bir bütün olarak teşvik etme / destekleme fonksiyonu taşımaktadır. Yatırım indirimi gibi bazı teşvikler de zaman içinde tüm işletmelere teşmil edilmiştir. Tüm bunlar, merkezi ve mahalli birimlerin etkinliğine bağlıdır.

Kuşkusuz sanayileşme, sektörel ve bölgesel kalkınma stratejilerine ilişkin politik kararlar, destek ve teşviklerin türleri bakımından önemlidir. Ancak, bu destek ve teşviklerin uygulamada başarılı olması, hizmet veren kuruluşların yeterliliği kadar, hizmet götürülmesi hedeflenen grupların taleplerine ve altyapılarına da bağlıdır. Bu açıdan sektörler ve bölgeler arasında önemli farklılıklar mevcuttur ve hizmet talebini dahi etkileyen bu farkların azaltılması destek programlarının amaçları arasında bulunmalıdır. Mevcut haliyle uluslararası rekabette kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilen KOBİ'lerin pozisyonlarını koruyabilmeleri için desteklenmeleri de, en az yeni girişimlerin özendirilmesi kadar önem taşımaktadır.

Uygulamaya bakıldığında, teşviklerden yararlanma bakımından işletme büyüklüğünün önemli olduğu görülmektedir. Mikro ve küçük işletmelerin başvuruya bağlı destek ve teşviklerden yararlanma ihtimal ve oranının düşüklüğü dikkate alınarak, teşvik türlerinin yeniden ele alınması gereği vardır. Özellikle kayıtdışılığın önlenmesi amacıyla da hizmet edecek şekilde, küçük işletmelerin desteklenmesine yönelik programlar geliştirilmelidir.

Destekler, bölgeler arasındaki kalkınmışlık farklarını azaltacak uygulamalar yanında, makro ekonomik hedeflerin gerçekleşmesine katkısı yüksek olacak sektörler ve bölgelere verilmeli; KOBİ'lerin uluslararası

rekabet gücünün artırılmasının bu açıdan özel bir önem taşıdığı hatırlanmalıdır.

▪ KOSGEB'in Destek ve Teşvikleri

Destekçi kuruluşların başında gelen KOSGEB'in KOBİ'lere sağladığı desteklere yönelik olarak kısaca bilgi verilecek olursa; KOSGEB, Destek Yönetmeliği çerçevesinde, 6 ana programda yürüttüğü çalışmalarını daha çok işletme geliştirme ve ürün kalite geliştirme alanında eğitim ve danışmanlık hizmetlerinde yoğunlaştırmış görünmektedir⁶⁴.

Tablo 20: 2004 Yılı İtibariyle KOSGEB Eğitim Programlarının Eğitim Kategorilerine Göre Dağılımı

Eğitim Kategorisi	Eğitim Adedi	Adet (%)	Eğitimin Süresi (Saat)	Süre (%)	Katılımcı Sayısı	Katılımcı (%)
1*	748	50	6.854	42	14.224	53
2*	14	1	152	1	330	1
3*	59	4	1.941	12	759	3
4*	339	23	3.427	21	5.765	21
5*	305	20	3.805	23	5.573	21
6*	26	2	237	1	446	1
TOPLAM	1.491	100	16.416	100	27.097	100

1. Ekonomi, İşletme, Maliye, İletişim konuları, 2. Girişimcilik, Uluslararası İlişkiler konuları, 3. İleri Düzey Mesleki Yabancı Dil Eğitimi, Bilgisayar ve Otomasyon konuları, 4. Endüstri, Elektrik/Elektronik, Makine, Metalürji ve Malzeme Seçimi, Kimya, Gıda, Tekstil, Çevre, Orman Endüstrisi konuları, 5. Kalite Güvence Sistemleri konuları, 6. Uluslararası Teknik Mevzuat Uygulama konuları.

Kaynak: KOSGEB, 2004 Yılı Faaliyet Raporu, (Çevrimiçi):

http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Duyuru/589/2004_FAALIYET_RAP_SON.doc, 17.7.2006, s. 35.

⁶⁴ KOSGEB, 2004 Yılı Faaliyet Raporu, (Çevrimiçi):

http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Duyuru/589/2004_FAALIYET_RAP_SON.doc, 17.7.2006, s. 33-38. & KOSGEB, 2005 Yılı Faaliyet Raporu, (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Duyuru/591/2005%20FAA%20RAP%20son1.doc>, 17.7.2006, s. 100-102.

KOSGEB'e bağlı Teknoloji Geliştirme Merkezleri ve Laboratuvar Müdürlükleri tarafından verilen desteklerde ise sektörel ve bölgesel farklılıklar görülmekle birlikte, yıllar itibariyle ortaya çıkan önemli düşüşlerin yeni destek yönetmeliği ile ilgili olduğu tespit edilebilir. (Ayrıca Stratejik Yol Haritası Planı hazırlama zorunluluğunun, özellikle buna hazır olmayan işletmelerin taleplerinde önemli düşüşlere neden olacağı tahmin edilebilir).

Diğer yandan, 2004-2005 yılında nitelikli eleman istihdamı desteği gereksinimi olan işletmelere yaklaşık 2,000 destek sağlanmış, ancak bu rakam, ihtiyaçların çok gerisinde kalmıştır.

Sektörün önemli problemlerinden biri olan pazarlama konusunda sağlanan desteklere biraz daha fazla rağbet olduğu söylenebilir. Yurtiçi ve yurtdışı fuarlara katılma, tanıtım ve markaya yönlendirme, kalite güvence sistemleri, genel test, analiz ve kalibrasyon ve CE işaretlemesine ilişkin test ve analiz, ihracat amaçlı yurtdışı iş gezileri, e-ticaret konularında giderek artan sayılarda KOBİ, KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır. Hizmetlerin bir kısmının internet ortamında verilmeye başlanmasıyla, özellikle bilgilendirme, pazar araştırması gibi desteklerden yararlananların ölçülmesinde zorluklar yaşansa da, desteklerin daha büyük sayıda işletmeye ulaştığı söylenebilir.

Bununla birlikte, gerçekleşen destek miktarının, sayıları milyonu aşan bir hedef kitlenin birikmiş sorunlarına cevap vermekten çok uzak olduğu izaha gerek bırakmayacak kadar açıktır.

Tablo 21: KOSGEB Desteklerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı (Bin TL)

Destekler	2001	2002	2003	2004
Danışmanlık	6739	601880	618956	6237093
Cetest	-	-	24105	829526
Teknoloji	1585589	1903385	4678460	19463569
Bilgi Sistemleri	340458	273098	161891	3239790
Yerel Ekonomik Araş.	-	-	0	971578
Ortka	386881	2322667	4136903	3512903
Eğitim	298197	362001	1159708	3549511
Yurtdışı Pazar Araştırma	-	-	-	54128
İyig	-	-	340884	116735
Milli Katılım Düzeyinde Yurtdışı Fuar Katılım	-	-	1816159	3120937
Milli Katılım Dışında Yurtdışı Fuar Kat.	-	-	62504	2185319
Yurtiçi Ulusal İhtisas Fuarlarına Katılım	-	-	3064444	3716614
Pazarlama Faaliyetleri	464185	1382784	-	-
Finansman	82975	86398	-	-
İşbirliği	-	-	-	-
Bilgilendirme	-	-	-	-
İşbirliği Tanıtım Bilgilendirme	73769	117488	-	-
Yurtiçi KOSGEB Bölge Fuarına Katılım	-	-	302087	-
Yurtiçi Sanayi İhtisas Fuarına Katılım	-	-	-	2374370
İhracata Yönlendirme	-	-	-	8450
Marka Oluşturma ve Tanıtım	-	-	237338	6023109
İş Geliştirme	-	-	72604	20684
Yeni Girişimci	-	-	46595	938263
İstihdam	295322	216552	3395006	12201884
Yazılım	-	-	4357807	30696538
Patent Fay. Model Endüst. Tas.	-	-	775	53176
Altyapı-Üst Yapı	-	-	869527	4229899
Ulusal/Ülusallararası İlişkiler	-	-	576839	2132960
Fon ve Sermaye İştirak Yön.	-	-	97720158	37975978
Projeler	84208	72699	35921	458006
TOPLAM	3618323	7338952	123678401	144111019

Kaynak: DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2005 Yılı Programı Destek Çalışmaları: Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Ankara: DPT Yayını, 2006, s. 247.

- *HALKBANK'ın Destek ve Teşvikleri*

KOBİ destekçisi bir diğer kuruluş HALKBANK'tır. Kuruluşundan itibaren KOBİ'lere destek veren "esnaf bankası" niteliğindeki Halkbank, 2005'te Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası kanalıyla sağladığı kredileri, AYB'nin kriterlerine uyan KOBİ'lere kullanmaktadır. Uzun vadeli projelere tesis, tevsi ve yenileme amaçlı olarak, 500 bin-25 milyon Euro arasında kredi imkânı tanımaktadır. Yine, KOSGEB'le imzaladığı protokol kapsamında, imalat sanayindeki ihracatçı KOBİ'lere 6 ay vadeli azami 100 bin dolar tutarında İhracatı Destekleme Kredisi kullanmaktadır.

Halkbank'ın 2005 yılında verdiği 6.219 Milyon YTL toplam krediler içinde KOBİ'lerin payı 3.8 Milyar YTL ile en büyük dilimi oluşturmaktadır⁶⁵. Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluşuna kredi desteği sağlayan Halkbank, 68 küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi ile 120 organize sanayi bölgesine Sanayi Bakanlığı kaynaklarından kredi kullanmıştır. 2005 yılı sonu itibariyle Bankanın ucuz kredi kullandığı esnaf ve sanatkâr sayısı 230 bin'i bulmuştur.

Ancak Banka, geçtiğimiz yıllarda yaşadığı zorluklar nedeniyle KOBİ'lere kredi bulma ve kullandırmada eski gücünden uzaktır ve özelleştirilmesi gündemdedir.

2000 yılında "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile, Fonun KOBİ'lere her yıl tahsis edilecek kaynaklarının en az % 30'unun esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı KOBİ'lere tahsisi kararlaştırılmış, ancak uygulamadan beklenen sonuç alınamamıştır. Tahsis oranı % 2,1'de kalmıştır. Aşağıdaki tablo da bu dengesizliği açık bir şekilde göstermektedir.

⁶⁵ HALKBANK, 2005 Yılı Faaliyet Raporu, (Çevrimiçi): http://www.halkbank.com.tr/pb/resim/content/hb2005_faaliyet_raporu.pdf, 17.7.2006, s. 5.

Tablo 22: Esnaf ve Sanatkarlara Tahsis Edilen KOBİ Teşvik Fonu Kredileri, (01.01.2005-31.12.2005)

Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına Kayıtlı Firmalara Ait 2004 Yılı Talep Sayısı	8
Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına Kayıtlı Firmalara Ait 2005 Yılı Tahsis Sayısı	6
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Türkiye Genelinde Teşvik Belgesine Bağlanan Firma Sayısı:	241
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Esnaf ve Sanatkarlarca Talep Edilen İşletme Kredisi Tutarı	192.069 YTL
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Esnaf ve Sanatkarlara Tahsis Edilen İşletme Kredisi Tutarı	102.000 YTL
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Esnaf ve Sanatkarlarca Talep Edilen Tesis Kredisi Tutarı	905.145 YTL
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Esnaf ve Sanatkarlara Tahsis Edilen Tesis Kredisi Tutarı	618.000 YTL
01/01/2005-22/06/2005 tarihleri arasında Türkiye Genelinde Tahsis Edilen İşletme ve Tesis Kredisi Tutarı	34.182.972 YTL

Kaynak: TESK, (Çevrimiçi): <http://www.tesk.org.tr/tr/guncel/soneko.html>, 11.06.2006.

- *Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Destek ve Teşvikleri*

Dış Ticaret Müsteşarlığı da, genel olarak ihracatı ve KOBİ'lerin ihracat içindeki payını artırmak amacıyla, destek ve teşvikler uygulamaktadır. Pazarlama ve Ar-Ge desteği ağırlıklı teşvikler kapsamında olmak üzere, 2002 yılında 10,000'in üzerinde KOBİ'ye yaklaşık 70 milyon Euro harcanmıştır⁶⁶.

⁶⁶ DPT, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, a.g.e., s. 17.

Tablo 23: KOBİ Teşvik Belgelerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı (Milyon TL)

Yıl	KOBİ Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam Sayısı
1997	1.550	16.358.069	3.279.410	19.637.479	37.375.880	14.794
1998	1.171	15.577.254	3.856.490	19.433.744	33.188.559	12.117
1999	1.695	25.637.264	16.763.835	42.401.099	57.977.603	9.222
2000	1.229	21.685.208	15.072.760	36.757.968	49.093.412	5.587
2001	246	4.558.010	3.521.605	8.079.615	15.325.571	674
2002	390	20.272.183	7.933.131	28.205.314	66.321.336	1.498
2003	458	35.501.847	11.051.223	46.553.070	108.416.461	2.047
2004	416	50.568.289	10.338.093	60.906.382	109.513.028	2.960
2005	218	33.171.301	4.444.930	37.666.231	67.019.307	2.315
TOPLAM	7.373	223.329.425	76.261.477	299.640.902	544.231.157	51.394

Kaynak: KOSGEB, (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/13/Teşvik-İST-05.xls>, 25.07.2006.

Teşviklere bakıldığında, bölgeler arasında dengesizlikler bulunduğu, işletmelerin coğrafi dağılımı ile orantılı olmayan bir paylaşımın olduğu görülmektedir. Özellikle bölgesel kalkınma tercihleriyle uyumlu olmayan bir gerçekleşmenin ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 24: 2002 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (YTL)

	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
Marmara Bölgesi	65	2.892.527	1.288.135	4.180.662	13.231.054	194
İç Anadolu Bölgesi	75	3.385.916	1.594.674	4.980.590	11.561.858	243
Ege Bölgesi	31	2.343.353	485.489	2.828.842	7.631.021	143
Akdeniz Bölgesi	38	1.690.418	717.800	2.408.218	5.996.428	145
Karadeniz Bölgesi	130	5.134.731	2.569.424	7.704.155	15.373.687	479
Doğu Anadolu Bölgesi	25	1.981.884	642.600	2.624.484	5.064.716	184
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	18	1.627.392	361.889	1.989.281	4.061.444	96
TOPLAM	382	19.056.221	7.660.011	26.716.232	62.920.208	1.484

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi): http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.04.2006.

Tablo 25: 2003 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (YTL)

	Belge Adedi	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
Marmara Bölgesi	64	4.310.653	1.775.516	6.086.169	17.534.394	307
İç Anadolu Bölgesi	88	6.837.335	2.243.736	9.081.071	20.885.155	299
Ege Bölgesi	68	7.255.875	1.062.525	8.318.400	21.036.713	281
Akdeniz Bölgesi	51	3.394.790	1.436.113	4.830.903	12.092.360	182
Karadeniz Bölgesi	110	6.481.842	2.449.000	8.930.842	17.304.274	506
Doğu Anadolu Bölgesi	24	2.397.400	567.800	2.965.200	5.396.868	146
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	47	3.959.434	1.186.098	5.145.532	11.259.012	298
TOPLAM	452	34.637.329	10.720.788	45.358.117	105.508.776	2.019

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi): http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.04.2006.

Tablo 26: 2004 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (YTL)

	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
Marmara Bölgesi	48	5.062.009	1.223.000	6.285.009	14.122.669	224
İç Anadolu Bölgesi	62	7.294.800	1.624.850	8.919.650	15.678.410	289
Ege Bölgesi	49	7.083.862	866.447	7.950.309	16.616.298	394
Akdeniz Bölgesi	49	5.861.077	930.400	6.791.477	11.936.290	384
Karadeniz Bölgesi	134	14.842.222	3.804.834	18.647.056	30.600.899	880
Doğu Anadolu Bölgesi	56	5.542.315	1.423.138	6.965.453	9.971.656	575
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	38	6.813.238	942.424	7.755.662	13.687.196	392
TOPLAM	436	52.499.523	10.815.093	63.314.616	112.613.418	3.138

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi): http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.04.2006.

Tablo 27: 2005 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (YTL)

	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
Marmara Bölgesi	23	2.975.346	362.000	3.337.346	7.066.325	196
İç Anadolu Bölgesi	26	2.542.450	431.500	2.973.950	5.191.831	151
Ege Bölgesi	22	3.560.910	40.000	3.600.910	8.283.588	151
Akdeniz Bölgesi	24	3.406.000	531.500	3.937.500	6.831.425	190
Karadeniz Bölgesi	66	10.386.745	1.607.755	11.994.500	21.266.265	902
Doğu Anadolu Bölgesi	29	4.456.700	788.600	5.245.300	8.279.431	347
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	28	5.843.150	683.575	6.526.725	10.100.442	378
TOPLAM	218	33.171.301	4.444.930	37.616.231	67.019.307	2.315

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi):
http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.04.2006.

Tablo 28: 2006 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (YTL)

	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
Marmara Bölgesi	12	1.448.000	28.000	1.476.000	4.811.474	78
İç Anadolu Bölgesi	10	1.733.000	20.000	1.753.000	3.686.454	81
Ege Bölgesi	5	650.000	-	650.000	1.466.834	24
Akdeniz Bölgesi	9	1.988.765	-	1.988.000	4.255.871	127
Karadeniz Bölgesi	71	12.312.150	1.100.010	13.412.160	23.599.872	545
Doğu Anadolu Bölgesi	16	3.722.000	167.500	3.889.500	6.927.986	247
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	13	2.838.000	173.000	3.011.000	4.851.176	244
TOPLAM	136	24.691.915	1.488.510	26.180.425	49.599.667	1.346

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi):
http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.09.2007.

Tablo 29: 2007 Yılında KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (Ocak–Temmuz) (YTL)

	Belge Sayısı	Toplam Yatırım	Sabit Yatırım	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	İstihdam
Marmara Bölgesi	189	180.359.175	180.359.175	-	-	2.631
İç Anadolu Bölgesi	101	87.691.272	87.691.272	-	-	1.943
Ege Bölgesi	93	86.353.223	86.353.223	-	-	2.235
Akdeniz Bölgesi	66	57.623.375	57.623.375	-	-	1.309
Karadeniz Bölgesi	37	53.004.711	53.004.711	-	-	809
Doğu Anadolu Bölgesi	14	7.740.953	7.740.953	-	-	207
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	25	22.639.037	22.639.037	-	-	442
TOPLAM	525	495.411.746	495.411.746	-	-	9.576

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi):
http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.07.2007.

Tablo 30: KOBİ Teşvik Belgelerinin Mahiyetlerine Göre Dağılımı*

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	TOPLAM	%
Yeni Yatırım	88	200	302	168	29	32	61	96	76	1052	0,14
Yeni İşletme	1.217	786	772	379	45	76	124	122	61	3582	0,49
Yeni Yatırım ve İşletme	-	-	1	6	3	13	31	22	21	97	0,01
Yeni Yatırım ve İşletme	26	17	28	37	11	18	21	32	7	197	0,03
Yeni İşletme	82	59	115	86	11	22	22	15	8	420	0,06
Yeni Yatırım ve İşletme	11	35	387	459	-	5	2	3	0	902	0,12
Yeni İşletme	126	74	90	62	3	38	19	16	6	434	0,06
Yeni Yatırım ve İşletme	-	-	-	30	-	1	5	-	1	37	0,01
Yeni İşletme	-	-	-	2	8	27	23	37	9	106	0,01
Yeni Yatırım ve İşletme	-	-	-	-	136	158	150	73	29	546	0,07
OPLAM	1.550	1.171	1.695	1.229	246	390	458	416	218	7.373	1,00
Ortalama	0,21	0,16	0,29	0,17	0,03	0,05	0,06	0,06	0,03	0,97	

Kaynak: KOSGEB, (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/13/Teşvik-IST-05.xls>, 25.07.2006.

* 2006 yılı için bkz.: (Çevrimiçi): <http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/KOBİ-2006.xls>

SONUÇ

Küreselleşme ile birlikte yıldızları parlayan KOBİ'ler, hem ekonomik hem de sosyal açılarından toplumun önemli birer yapıtaşları olarak kabul edilmiş, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede KOBİ'lere yönelik olarak çok sayıda teşvik ve destek politikaları ortaya çıkmıştır. Günümüz dünyasında tüm ülke politikalarının merkezinde, KOBİ'lerin kurulması, gelişmesi ve korunması için uygun ortamların hazırlanması amacı bulunmaktadır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, dünyada olduğu gibi Türk ekonomisi açısından da çok önemli bir yere sahiptir. Gerçekten, Türkiye ekonomisinin başarılı olması da, çok büyük oranda KOBİ'lerin başarılı olmasına bağlıdır.

O yüzden, ülkemizde yatırımları ve ihracatı artırmak, istihdamı yükseltmek ve işsizliği azaltmak, ekonomik krizlere karşı dayanıklı bir ekonomiye sahip olmak isteniyorsa, küçük girişimciliği (KOBİ'leri) teşvik edecek politikaların izlenmesi gereklidir.

KOBİ'lere yönelik desteklerin başında, KOBİ'lerin teknoloji düzeylerini yükseltme ve finansal olanaklarını iyileştirme hususları gelmektedir. Diğer yandan, KOBİ'lerin verimliliklerinin, rekabet güçlerinin ve katma değerdeki paylarının artırılması, ihracata ve Ar-Ge araştırmalarına yönlendirilmeleri Türkiye'nin en başta gelen amacı olmalıdır. Bu amaçla, AB'nin KOBİ'lerle ilgili mevzuatı ve uygulamaları da dikkate alınarak hazırlanan KOBİ Eylem Planı'nda yer alan KOBİ'leri teşvik edici ve destekleyici düzenlemelerin, tedbirlerin, faaliyetlerin ve stratejilerin en uygun şekilde uygulamaya geçirilmesi sağlanmalıdır.

KOBİ'lerin desteklenmesiyle birlikte, bu kuruluşların ekonomik büyümeye ve verimlilik artışına katkıları artacak, esnek yapıları sayesinde ekonomik krizlere karşı bir direnç oluşacak, ekonomide girişimci ruhu ve iktisadi dinamizm canlı tutulacak, yeni iş yaratma ve bu yolla istihdam artışı sağlanacak, toplumsal açıdan birçok fayda ortaya çıkacak, teknoloji kullanımı ve yenilikler artacaktır.

Ancak, burada özellikle teşvik edilmesi uygun olan işletmeler, statik değil, dinamik KOBİ'lerdir. Yani, ülkelere rekabet üstünlüğü sağlayan, yüksek teknoloji kullanan ve üreten, nitelikli işgücü kullanan, katma değeri yüksek alanlarda faal olan KOBİ'ler daha fazla oranda desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akalın, Güneri (2002), Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz, Ankara, TİSK Yay.
- Akgemci, Tahir (2001), KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, Ankara, KOSGEB Yay.
- Civan, Mehmet, Mehmet Tekinkuş, "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci: Gaziantep Örneği", (Çevrimiçi): <http://www.econturk.org/Turkischeconomy/P455.pdf>, 19.03.2006,
- DİE (2003), "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı", (Çevrimiçi): http://www.die.gov.tr/sanayi_sayimi.htm, 09/03/2006.
- DİE (2003), 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003.
- DPT (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 12.08.2007.
- DPT (2007), 2006 Yılı Programı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>.
- DPT (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Taslak), Ankara, DPT Yay., (Çevrimiçi): http://plan9.dpt.gov.tr/oik05_devletyardimlari/raporsontaslak.doc, 02.09.2007.
- DPT (2006), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2005 Yılı Programı Destek Çalışmaları: Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Ankara: DPT Yay.
- DPT (2004), KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara.
- DPT (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>, 12.08.2007.
- DPT (2000), Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, DPT Yay.
- DPT (1996), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/3.zip>, 12.08.2007.
- DPT (1990), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, 12.08.2007.
- DPT (1986), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> /, 12.08.2007.
- Ekin, Nusret (1994), Küçük İşyerleri ve Sosyal Koruma, İstanbul, İTO Yay.
- Ekin, Nusret (1989), Endüstri İlişkileri, 5. bs., İstanbul, İÜ İşletme Fakültesi Yayın No: 208.

- Ekinci, M. Behzat (2003), Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansman Sorunları, İstanbul, ASKON Araştırma Raporları: 5.
- Gök, Mehmet (2004), **İşgücü Piyasası ve KOBİ'ler**, Ankara, Roma Yay.
- HALKBANK (2006), **2005 Yılı Faaliyet Raporu**, (Çevrimiçi): http://www.halkbank.com.tr/pb/resim/content/hb2005_faaliyet_raporu.pdf, 17.7.2006.
- Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi): http://www.hazine.gov.tr/stat/kobitesvik_ist.htm, 05.08.2007.
- KOSGEB (2007), **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, KOSGEB Yay.
- KOSGEB (2005), **2004 Yılı Faaliyet Raporu**, (Çevrimiçi): http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Duyuru/589/2004_FAALIYET_RAP_SON.doc, 17.7.2006,
- KOSGEB (2005), **2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi**, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yay.
- KOSGEB (2003), **KOBİ Ekonomisi, (Tarihi Gelişme)**, Ankara, KOSGEB Yay.
- KOSGEB (2002), **KOBİ Rehberi**, Ankara, KOSGEB Yay.
- KOSGEB, (Çevrimiçi): <http://www.kosgeb.gov.tr/Destekler>, 19.02.2006.
- Küçük, Orhan (2005), **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara, Seçkin Yay.
- Maliye Bakanlığı, Gelirler İdaresi Başkanlığı, **Çeşitli Vergi İstatistikleri**, (Çevrimiçi): http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_46.xls.htm'de yer alan verilerden derlenmiştir (02.08.2007).
- OECD (2005), **SME and Entrepreneurship Outlook 2005**, OECD Publ.
- OECD Raporu (2004), **Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Mevcut Durum ve Politikalar**, (KOSGEB Raporu), Haziran 2004, (Çevrimiçi): <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>,
- Özdemir, Süleyman, H. Yunus Ersöz, H. İbrahim Sarıoğlu (2006), **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi**, İstanbul, İTO Yay.
- Özdemir, Süleyman, H. Yunus Ersöz, H. İbrahim Sarıoğlu (baskıda), **"Girişimciliğin ve KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Sistem İçindeki Yeri ve İşsizliği Önlemedeki Rolü"**, Girişimcilik Dergisi, Çanakkale Üniversitesi, İİBF Yay., Yıl: 1, Sayı: 2, 45 s.
- Özsağır, Arif (1999), **"Bir İstihdam Politikası Olarak Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi: Gaziantep Örneği"**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İÜ SBE.

- SSK (2007), (Çevrimiçi): http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/temmuz_2007.xls, 02.09.2007.
- SSK (2006), **2006 Yılı İstatistikleri**, (Çevrimiçi): <http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/istatistik2006/T1-15-2006-Karne.XLS>, 02.08.2007.
- SSK (2006), (Çevrimiçi): http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/nisan_2006.xls, 12.03.2006.
- Süzer, Hande (2006), **"KOBİ Peşindeki Banka Sayısı Arttı"**, Capital, 1 Mart 2006, (Çevrimiçi): http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=3364, 23.03.2006,
- TESK, (Çevrimiçi): <http://www.tesk.org.tr/tr/guncel/soneko.html>, 11.06.2006.
- Tokol, Aysen (2005), **Türk Endüstri İlişkileri Sistemi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- TÜİK, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=556>, 02.08.2007.
- Uludağ, İlhan, Vildan Serin (1991), **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, İstanbul, İTO Yay.
- Yılmaz, Figen (2003), **"Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler)"**, (Çevrimiçi): http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf, İş Bankası Yay.
- Yüksel, Ayhan (2005), **BASEL-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**, Ankara, BDDK Yay.